

Crnogorski glasnik

GODINA XX. _ BROJ 123. _ SVIBANJ-LIPANJ / MAJ-JUNI _ 2020.

ČESTITAMO 21.05.2020.
DANA NEZAVISNOSTI
CRNE GORE

Predsjednik Milanović u dvodnevni posjet Crnoj Gori

**ČESTITAMO 30. SVIBANJ DAN DRŽAVNOSTI REPUBLIKE HRVATSKE
I 22. LIPANJ DAN ANTIFAŠISTIČKE BORBE**

Uvaženi predstavnici i članovi crnogorske nacionalne manjine,

Zadovoljstvo mi je da vas sve srdačno pozdravim.

Ovom prilikom, ujedno, želim da vas i zvanično obavijestim da je, odnedavno, Ambasada Crne Gore u Zagrebu smještena na novoj lokaciji - Pantovčak 27, 10000 Zagreb.

Kao što vam je vjerujemo poznato, riječ je o nekretnini koja je, odlukom Vlade Crne Gore, kupljena za potrebe Ambasade i time se dogoročno riješilo pitanje predstavljanja Crne Gore u Republici Hrvatskoj.

Imajući u vidu da zbog okolnosti uzrokovanih pandemijom virusa Covid 19 nijesmo u mogućnosti organizovati svečano otvaranje i prijem, pozivam vas da nas posjetite, kada vam prilike i obaveze to budu dozvoljavale, i/ili kada budete u Zagrebu, kako bi nastavili dosadašnju saradnju i razmijenili mišljenja o daljim aktivnostima i planovima, a u cilju što kvalitetnije i osmišljenije prezentacije naše zemlje u prijateljskoj Republici Hrvatskoj.

S poštovanjem,

dr Boro Vučinić
ambasador

DE JE ŠTO

SUSRET		OBLJETNICA	
Predsjednik Republike Hrvatske u posjeti Crnoj Gori	4	26. jun - Dan Bokeljske mornarice	18
21. MAJ		Vječni osmijeh prkosa	21
Crna Gora na pravom putu	7	KULTURA I UMJETNOST	
DANI NACIONALNIH MANJINA 2020		U kavezu gubimo smisao postojanja	22
Dani nacionalnih manjina Grada Zagreba 2020	10	O promociji romana "Đurđe Crnojević i žena mu Izabeta"	27
UMAG		Crnogorski gradovi kroz vrijeme	33
Manjine gradu	12	Naša najnovija povijest je evanđelje kiča	34
RIJEKA		Majstor koji je "probijao" granice kiča	36
Nastup na riječkoj televiziji	13	ISTORIJA GRADITELJSTVA NA TLU CRNE GORE	
SJEDNICE		Majstor novog urbaniteta	38
5. sjednica Predsjedništva NCZC	14	PRILOG	
7. sjednica Vijeća crnogorske Nacionalne manjine Grada Zagreba	15	Zapisano je	40
KOMENTAR		CRNOGORSKA TRPEZA	
Pustoš koju je vidio veliki metafizičar	16	Ukusi Crne Gore	46

Fotografije: Službena stranica Predsjednika Crne Gore

Izdavači: NACIONALNA ZAJEDNICA CRNOGORACA HRVATSKE I VIJEĆE CRNOGORSKE NACIONALNE MANJINE GRADA ZAGREBA, Zagreb, Tmjanska c. 35, Tel./Fax: 01/6197 078, 01/6314 264, E-mail: vijececm@net.amis.hr, drustvo.montenegro@zg.ht.hr, Internet adresa: www.vijece-crnogoraca-zagreb.hr

* Za izdavače: Danilo Ivezić i Dušan Mišković * Glavni i odgovorni urednik: Maša Savićević * Redakcija: Milanka Bulatović, Danilo Ivezić, Nikola Čulić, Jovan Abramović, Dušica Malada, Dušan Roganović * Grafička priprema i tisak: Skaner studio d.o.o. * Rukopisi se ne vraćaju * Naklada /Tiraža 1000
Glasilo je, putem Savjeta za nacionalne manjine, financirano iz državnog proračuna RH, putem Vijeća crnogorske nacionalne manjine Grada Zagreba, iz proračuna Grada Zagreba i putem predstavnice crnogorske nacionalne manjine u Zagrebačkoj županiji iz proračuna Zagrebačke županije. Pozivamo Crnogorce, Crnogorce i sve prijatelje da svojim sugestijama, prijedlozima i prilozima pomognu redakciji "Glasnika" na poboljšanju i daljnjem izlaženju lista. Tekstovi nijesu lektorisani te se izvinjavamo autorima i čitaocima.

PREDSJEDNIK REPUBLIKE HRVATSKE ZORAN MILANOVIĆ U POSJETI CRNOJ GORI

Tekst i fotografije: NZCH

Za prvi službeni posjet izvan država Europske unije Predsjednik RH izabrao Crnu Goru

Na poziv predsjednika Crne Gore Mila Đukanovića predsjednik Republike Hrvatske Zoran Milanović buri u dvodnevnom službenom posjetu Crnoj Gori, koji je započeo svečanim dočekom predsjednika Republike Hrvatske u rezidenciji Predsjednika Crne Gore u Cetinju. Nakon tête-a-tête susreta dvojice Predsjednika i bilateralnih sastanaka izaslanstava Republike Hrvatske i Crne Gore dvojica predsjednika obratila se javnosti.

Nakon razgovora sa crnogorskim predsjednikom Milom Đukanovićem, predsjednik Milanović poručio je kako će vjerovati da će Crna Gora biti prva sljedeća država Europske unije i da će dati potporu Crnoj Gori na tom putu.

"Crna Gora je najbliža članica u EU, blizu je i drugih,

ali Crna Gora je najbliža. Vi ste država koja je započela pregovore s EU jasno i nepovratno izabrala karakter zapadnog društva i države - znači vladajuća prava, neovisno sudstvo, neovisni i slobodni mediji, neovisna istraživačka Akademija i Sveučilište. To je osnova prave demokracije. Kada se jednom odobri, onda je uspeh dokazan. Crna Gora će vjerovatno biti prva sljedeća zemlja EU", rekao je predsjednik Milanović, istaknuvši kako će nadati da će njegov sljedeći dolazak biti u "potpuno europskoj Crnu Goru".

Istaknuvši da bi on mogao ponovno biti na Cetinju nakon 39 godina predsjednika Milanovića su rekli da, iako su izbori u Crnoj Gori uskoro nisu stigli dati podršku nikome u toj političkoj utakmici, već isključivo europskom putu Crne Gore.

Crnogorski predsjednik Milo Đukanović rekao je da je ovaj posjet bio najavljen pred pandemiju koronavirusa,

kako bi bio zadovoljan što je predsjednik Hrvatske gost Crne Gore. Zahvalivši na podršci koju Hrvatska pruža Crnoj Gori, predsjednik Đukanović rekao je kako je cijela regija Zapadnog Balkana na kraju hrvatska predsjednica Vijećem EU korak blizu članstva u Uniji.

"Kontinuirana podrška stilova Hrvatske, u upravljanju preprekama u pregovorima o članstvu u EU. Crna Gora je dio kontingenta Hrvatske u Afganistanu. Zahvalni smo za podršku u uspješnom upravljanju pandemijama. Dobili smo konkretnu donaciju iz Hrvatske. Ostali brojni izazovi i mogućnost suradnje u narednom periodu", rekao je crnogorski predsjednik Đukanović.

Odgovarajući na pitanja novinara o posljedicama pandemije koronavirusa na gospodarstvu dvije države, koja se u mnogim oslabila na turizam, dvojica predsjednika suglasna su da bi trebalo što je više moguće smanjiti ovogodišnji gubitak.

Na pitanje novinara koje je zanimalo kakvi su izgledi za odgodu izbora zbog pojačanog broja zarađenih koronavirusa u Hrvatskoj, predsjednik Milanović je rekao: "Izbori u Hrvatskoj su 5. srpnja. Ja sam ih raspisao za taj datum i ne znam kako se mijenjati u demokratskoj državi. Iskreno govoreći, o tome nisam razmišljao i neću sada govoriti da sam sugerirao ili ukazivao na to da možda ovo nije bio najbolji termin raspuštanja Sabora, ali tužno je kad je raspušten, moramo ići na izbore".

Kako je hrvatski predsjednik posjetio brodom "Omiš"

Hrvatske ratne mornarice novinare su zanimalo zbog čega su odlučile za prijevozno sredstvo. "Nisam ni u desetku stigao", rekao je predsjednik Milanović, objavio da je brod "Omiš" izašao iz Hrvatske ratne mornarice, a nisam nikakav prijetnja već je rekao "brodić od 50 metara koji je proizvod hrvatske hrvatske".

"Mislim da bih trebao i domaćini dočekati sa simpatijama, volio bih bio sretan da mogu i svoje crnogorske prijatelje na sličan način dočekati u Dubrovniku ili Splitu", rekao je predsjednik Republike.

Nakon konferencije za novinare predsjednici Milanović i Đukanović posjetili su muzej kralja Nikole na Cetinju, predsjednik Milanović razgovarat će u Podgorici predstavnicima hrvatskih tvrtki koje posluju u Crnoj Gori.

U utorak 23. juna, predsjednik Republike Hrvatske susreo se s predsjednikom Skupštine Crne Gore Ivanom Brajovićem u Podgorici. U Donjol lastvi se susreo s predstavnicima Hrvatske zajednice.

Po dolasku u Kotor, predsjednik Crne Gore Milo Đukanović dočekaio je prdsjednika Republike Hrvatske ispred gradskih vrata.

Organizirani je kulturno-umjetnički program na trgu ispred Katedrale Svetog Tripuna, nakon kojeg su uslijedili kraći posjeti dvojice predsjednika Katedrali sv. Tripuna, Kotorska biskupija, sjedište Bokeljskih mornarica i sjedište Hrvatskog građanskog društva u Kotoru.

CRNA GORA NA PRAVOM PUTU

Tekst: Vesko Pejović

Na svečanosti povodom Dana nezavisnosti, koja je upriličena 21. maja na Orlovom kršu na Cetinju, premijer Crne Gore Duško Marković je konstatovao da su četrnaest godina od referenduma i obnove nezavisnosti potvrdile da smo mudro odabrali strateški put Crne Gore, da je danas otpor crnogorskoj suverenosti radikalniji nego prije deceniju i po, da će sve vjerske zajednice imati isti status u pravnom poretku Crne Gore, te da će se svi nespornosti rješavati na miran i demokratski način

Četrnaest je godina od kada je Crna Gora vratila svoje ime i mjesto među državama današnjeg svijeta. Kada smo 21. maja 2006, na demokratskom referendumu, donijeli istorijsku odluku da sami upravljamo svojom budućnošću, vjerovali smo da je to zajednička pobjeda: svih nas koji smo željeli sopstvenu državu, ali i svih onih koji su tada bili protiv toga. Na miran i dostojanstven način, uprkos nametnutoj nam većini od

55 posto glasova neophodnih za nezavisnost i uprkos nezapamćenoj kampanji protiv naše nezavisnosti – demokratski ishod referenduma bio je nesporan" – kazao je predsjednik Vlade u svečanom obraćanju javnosti povodom Dana nezavisnosti Crne Gore.

Premijer je rekao da smo vjerovali da je 21. maja 2006. stavljena tačka na crnogorske podjele i da ćemo se svi zajedno okrenuti uređenju naše zajedničke kuće, po mjeri i u najboljem interesu svih njenih građana te da je zbog toga Ustavom Crna Gora definisana kao država svih građana koji u njoj žive: Crnogoraca, Srba, Albanaca, Bošnjaka, Muslimana, Hrvata, i svih drugih.

"Vjerovali smo da će u novoj realnosti savremene evropske Crne Gore, kao i članice NATO-a, svi pronaći najbolji interes za sebe i svoje porodice; da ćemo zajedničkim snagama ubrzavati društveni i demokratski napredak; da će negiranje crnogorskog identiteta i prava na sopstvenu državu, jednom za svagda, ostati samo na

tamnim stranicama naše istorije. Danas, četrnaest godina kasnije, moramo pogledati istini u oči: vrijeme nas je, u značajnoj mjeri, demantovalo: podjele nijesu nestale. U nekim stvarima čak – danas je otpor crnogorskoj suverenosti radikalniji nego što je bio prije deceniju i po! Danas u Crnoj Gori isti oni koji su predvodili pokret protiv nezavisnosti u referendumskoj kampanji, predvođe ponovo brutalne nasrtaje na suverenitet crnogorske države. Sada još i sa otvorenijom podrškom sa strane i neviđenom propagandnom kampanjom. Danas kažu da je za njih Crna Gora mala; kažu da na prijestonom Cetinju žive nedostojni nasljednici svojih predaka; a kada bi se oni pitali Crna Gora bi pripadala drugome, a ne sebi i svojim građanima! Besramno podmeću da želimo da otimamo crkve i manastire; da protjerujemo Srbe iz Crne Gore; da u našoj zemlji samo što nije počeo bratoubilački rat. Izmišljaju njihovi mediji, krivotvore njihovi historičari, podmeću njihovi političari" – kazao je predsjednik Vlade.

Premijer Duško Marković je kazao da je istina da će sve vjerske zajednice u našoj zemlji imati isti status u okviru pravnog poretka Crne Gore, usklađenog s najvišim demokratskim standardima modernog svijeta da su svi građani naše zemlje jednaki su u pravima i obavezama i da će se svi nesporazumi u Crnoj Gori rješavati strpljivim i upornim dijalogom, na miran i demokratski način.

"Uprkos svemu, mnogo smo naših ciljeva ostvarili u

prethodnih deceniju i po: ojačali smo naše institucije, unaprijedili demokratiju, ekonomski uzdigli Crnu Goru. Ova i ona Crna Gora ne liče jedna na drugu! Vrijeme je potvrdilo da smo naš strateški put odabrali mudro i nema ni trunke dileme hoćemo li tim putem nastaviti. Hoćemo – još jače, još posvećenije" – poručio je premijer Duško Marković.

Predsjednik Vlade Crne Gore je kazao da ne zatvaramo oči ni pred našim greškama i ocijenio da smo ipak mogli više da smo mi bili bolji i odgovorniji, ali i da nam nad glavom sve vrijeme nije visila opasnost od povratka na staro, da nam ta opasnost nije uzimala i snagu i vrijeme, da nas nije vukla unazad.

Premijer Duško Marković se je na kraju obraćanja kazao da poziva sve građane da zajedno radimo za dobro Crne Gore kako smo to radili u prethodnim mjesecima, kada smo u najvećoj mogućoj mjeri očuvali zdravlje i živote naših građana.

"Da sada očuvamo i našu ekonomiju i da svoje znanje, energiju i posvećenost usmjerimo ka podizanju životnog standarda, ka većim platama i penzijama, i otvaranju novih radnih mjesta. Da solidarnost, odgovornost i zajedništvo obilježe odrastanje naše djece, koja će nam jednog dana reći: Hvala što ste očuvali naše pravo da sami odlučujemo o našoj budućnosti! Neka vam je srećan Dan nezavisnosti. Da je vječna Crna Gora" – zaključio je predsjednik Vlade Duško Marković.

DANI NACIONALNIH MANJINA GRADA ZAGREBA 2020

Tekst i fotografije: Slavica Šarović (Portal nacionalnemanjine.hr)

U organizaciji Koordinacija vijeća i predstavnika nacionalnih manjina Grada Zagreba, u okviru novonastale situacije uzrokovane pandemijom koronavirusa, obilježen Dana nacionalnih manjina u malo drugačijim uvjetima kod FONTANA, obojenim bojama nacionalnih manjina Grada Zagreba

Obilježavanje Dana nacionalnih manjina Grada Zagreba počelo je uvečer 15. lipnja ispred fontana u Ulici hrvatske bratske zajednice okupljanjem predsjednika vijeća i predstavnika nacionalnih manjina, članova manjinskih KUD-ova, te promocijom Biltena aktivnosti nacionalnih zajednica u Zagrebu u prošloj godini. Na fontanama je projiciran popis devet vijeća i jedanaest predstavnika manjina, zastave i slike manjina. Okupljenima se obratio Aleksandar Tolnauer, predsjednik Savjeta nacionalnih manjina RH, koji je zahvalio vodstvu Zagreba na stvaranju tolerancije koju se sad

pokušava ugroziti. – Postoje tendencije da se to što je postignuto u Zagrebu i što je primjer ostalima pokušava omalovažiti. Najpozitivnija praksa je u tome što se ovdje nalazimo i čestitam od srca vijećima, predstavnicima i udrugama jer smo ove uvjete stvorili zajedno. Zagreb može biti primjer svima – rekao je Tolnauer.

Gradonačelnik Zagreba Milan Bandić, osobno i u ime građana, osudio je neprimjerene grafiti koji su se nedavno pojavili i poručio da to nije Zagreb. – Želim zahvaliti na ovome što smo uradili u proteklih dvadeset godina. Nemojmo dopustiti da nam bilo što poremeti sinergiju zajedništva, multinacionalnosti, multietničnosti i multikonfesionalnosti – poručio je Bandić.

Ovu proslavu organizirala je Koordinacija vijeća i predstavnika nacionalnih manjina Grada Zagreba čiji je predsjednik Juraj Bahnik naglasio da, zbog novonastale situacije uzrokovane pandemijom koronavirusa, nije bilo

moguće organizirati obilježavanje Dana nacionalnih manjina na Zrinjevcu kako se to činilo proteklih godina.

– Dan nacionalnih manjina Grada Zagreba godinama smo obilježavali u najljepšem gradskom parku Zrinjevcu, a osim manjina događaju su prisustvovali i tisuće naših sugrađana. Ove godine takvo okupljanje nije moguće održati te smo naše simbole odlučili prikazati na fontanama koje su simbolično vrata Zagreba uvijek otvorena za sve dobronamjernike. Koordinacija okuplja devet vijeća i jedanaest predstavnika, a bogatu će kulturnu, prosvjetnu i izdavačku aktivnost u prošloj godini predstaviti biltenom. Što reći na kraju – neka naš Zagreb i dalje krasi vrijednosti koje je tako lijepo u

pjesmi o Zagrebu opisao August Šenoa. Kao i Šenoa, o našem lijepom gradu reći ću – neka nam je živ, ponosit jak i prkosit, a nama svima da ga radom i zajedništvom obnovimo u punom sjaju – rekao je Bahnik. Događaju su prisustvovali Elizabeta Knorr, zamjenica pročelnice Ureda za međugradsku i međunarodnu suradnju i promicanje ljudskih prava Grada Zagreba, i Tanja Horvatin, voditeljica Službe za nacionalne manjine Grada Zagreba, te predsjednici vijeća, vijećnici i predstavnici manjina.

Obilježavanje dana nacionalnih manjina Grada Zagreba trajat će do 21. lipnja, a svakoga dana od 17. lipnja u 17 sati ispred paviljona u Botaničkom vrtu bit će nastupi zborova nacionalnih zajednica.

MANJINE GRADU

Tekst i fotografije: Ruška Mitrović Maurović

Društvo Crnogoraca i prijatelja Crne Gore "Bujština" Umag sudjelovalo je u tradicionalnom festivalu pod nazivom "Manjine svome gradu" koji se uobičajeno održava za dan grada Umaga 6. svibnja svake godine, ali je ove godine zbog poznate situacije s epidemijom Kovid 19 odgođen.

Program u kome su sudjelovali predstavnici nacionalnih manjina zastupljenih u gradu Umagu kao poklon svome Gradu, održao se na novo preuređenom Trgu 1. svibnja u samom centru, uz poštivanje svih mjera predostrožnosti i slijedeći preporuke Zavoda za javno zdravstvo.

U programu koji su pripremile članice i članovi DCiP-CG Bujština Umag čitani su stihovi članice društva Milunke Medojević – nepresušnog izvora emotivne poezije posvećene svojoj "staroj" i "novoj" domovini. Pored same autorice stihove su čitale i Slobodanka Čošković te Ružica Mitrović Maurović, a u scenskom nastupu sudjelovali su i Sanja Čošković te Mićo Medojević.

Po završenom bogatom glazbeno-scenskom programu nacionalnih manjina, te vedre ljetne večeri na novom gradskom trgu, članovi društva počastili su svojim slatkim delicijama predstavnike gradskih institucija, gradonačelnika i sve prisutne gledaoce željne ovakvih druženja i događanja.

NASTUP NA RIJEČKOJ TELEVIZIJI

Tekst: NZCRI

Zbor Nacionalne zajednice Crnogoraca Rijeka "Montenegri", nastupio je dana 16. juna 2020. godine na riječkoj TV postaji "KANAL RI". Program je izveden u emisiji "Ča skalica"

Članovi zbora izveli su nekoliko crnogorskih pjesama, a gledatelji su mogli saznati i nešto više o djelovanju Nacionalne zajednice Crnogoraca Rijeka i zbora.

Izvedeno je ukupno osam pjesama uz razgovor s voditeljem i tri člana zbora.

Pjesme su odabrane tako da bude zastupljen primorski i kontinentalni dio Crne Gore koje zbor "Montenegri" izvodi u svom zaista bogatom repertoaru.

Nastup zbora je održan pod ravnanjem maestre Ljubov Košmerl-Judčenko.

Razgovor je vođen sa Željkom Novakovićem kao predsjednikom NZC Rijeka koji je govorio o prošlim i budućim aktivnostima u Zajednici.

Milena Fabijanić je veoma pohvalno govorila o tome kako se u rad zbora i zajednice uklapaju svi članovi, neovisno o tome jesu li crnogorske nacionalnosti, jer su dobrodošli i svi prijatelji Crne Gore. Nikola Lučić je otkrio voditeljima i gledateljima što je inspiriralo pojedine pjesame.

Izvedeni program je emitiran u dva navrata.

5. SJEDNICA PREDSDJEDNIŠTVA NZCH

FINANCIRANJE I PROGRAMSKO DJELOVANJE ZA VRIJEME TRAJANJA EPIDEMIJE

Predsjedništvo NZCH 26. lipnja održalo je 5. sjednicu telefonski.

Na sjednici se razgovaralo o organizaciji i radu u novonastalim uvjetima vezanim uz epidemiju corona virusa. Predloženo je da predsjednici udruga članica NZCH prilagode svoj rad trenutnoj situaciji uz nastojanje da održavaju komunikaciju sa članstvom.

Odlukom Savjeta za nacionalne manjine od 21. travnja, NZCH i njenim članicama dodijeljena su sredstva u iznosu od 700.000,00 kn. U odluci je naznačeno koliko je sredstava dodijeljeno svakoj članici pojedinačno. Na početku za prva dva kvartala doznačene su bile akontacije sredstava s napomenom da se sredstva mogu trošiti isključivo na tzv. hladni pogon.

Kako je cjelokupna aktivnost i planiranje uvjetovano ukupnom situacijom u društvu i epidemijom korona virusa, tako je i način realizacije i ostvarivanja zacrtanih planova u skladu s epidemiološkom situaciji, uputama i preporukama, pa je početkom 6. mjeseca došlo do promjena. Savjet za nacionalne manjine je 10. 6. doznačio na NZCH razliku sredstava za prvo polugodište, koja su odmah prosljeđena svim udrugama sukladno navedenoj Odluci. Time je stvorena mogućnost početka realizacije planiranih programskih obveza, ali uz strogo pridržavanje preporuka Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo koje se odnose na kontakt u zatvorenom i otvorenom prostoru.

Sukladno tome Predsjedništvo je upozorilo predsjednike i članove udruga da u okviru svog programskog djelovanje nastoje u cijelosti ispoštivati utvrđene preporuke kako bi se izbjegle bilo kakve mogućnosti eventualne zaraze ili širenja iste.

Na sjednicama predsjedništava udruženja nužno je procijeniti rizik i utvrditi prioritete u ostvarivanju i realizaciji programa. Jedan broj programskih aktivnosti će se sigurno moći realizirati uz prethodno naznačeno, pogotovu ako se radi o događanju na otvorenom.

Takav događaj je i Petrovdanski sabor Crnogoraca koji tradicionalno organizira NZCRijeka. Stoga je nužno da organizatori (od prijave skupa, preko nužnih uputa o učesnicima programa i ponašanju gostiju) i učesnici (dolazak i prijevoz na događanje i sl.) na sjednicama svojih tijela donesu odgovarajuće odluke koje su obavezne za sve učesnike.

Podsjećamo sve predsjednike udruga na zakonsku obvezu podnošenja polugodišnjeg izvještaja na obrascima i na način koji je odredio Savjet za nacionalne manjine. Nužno je voditi računa da izvještaji budu dostavljeni na vrijeme i u cijelosti jer se na taj način smanjuju i obveze vezane uz izvještaje za naredni period. Predaja izvještaja u za to propisanim rokovima je uvjet nastavka financiranja do kraja 2020. godine.

Prema Odluci Savjeta za nacionalne manjine od 21. travnja 2020. o rasporedu sredstava koja se u državnom proračunu Republike Hrvatske osiguravaju za potrebe nacionalnih manjina u 2020. godini, udrugama je dodijeljeno:

- Nacionalna zajednica Crnogoraca Hrvatske Zagreb (bez članica) - 360.000,00 kn
  1. Informiranje - 160.000,00 kn
  2. Izdavaštvo - 95.000,00 kn
  3. Kulturne manifestacije - 105.000,00 kn
- Društvo Crnogoraca i prijatelja Crne Gore "Bujština", Umag - 31.000,00 kn
  1. Dramsko-literarna sekcija - 20.000,00 kn
  2. Kulturne manifestacije - 11.000,00 kn
- Društvo Crnogoraca i prijatelja Crne Gore "Montenegro", Zagreb - 142.000,00 kn
  1. Kulturni amaterizam - 75.000,00 kn
  2. Kulturne manifestacije - 67.000,00 kn
- Društvo perojskih Crnogoraca "Peroj 1657", Peroj - 29.000,00 kn
  1. Kulturni amaterizam - 17.000,00 kn
  2. Kulturne manifestacije - 12.000,00 kn
- Nacionalna zajednica Crnogoraca Rijeka - 75.000,00 kn
  1. Kulturni amaterizam - 60.000,00 kn
  2. Kulturne manifestacije - 15.000,00 kn
- Zajednica Crnogoraca Split - 63.000,00 kn
  1. Kulturni amaterizam - 43.000,00 kn
  2. Kulturne manifestacije - 20.000,00 kn

7. SJEDNICA VIJEĆA CRNOGORSKE NACIONALNE MANJINE GRADA ZAGREBA

FINANCIRANJE I PROGRAMSKO DJELOVANJE ZA VRIJEME TRAJANJA EPIDEMIJE

26. lipnja telefonski je održana i 7. sjednica Vijeća crnogorske nacionalne manjine Grada Zagreba.

Na sjednici je Vijeće crnogorske nacionalne manjine Grada Zagreba usvojilo većinom glasova svih članova Odluku o izmjeni Financijskog plana Vijeća za 2020. godinu.

Prema izmjenama u Financijskom planu za 2020. Vijeća, ukupni prihodi iz proračuna za financiranje redovne djelatnosti proračunskih korisnika su sman-

jeni s planiranih 821.568,00 kn na 689.201,00 kn.

Vijeće je sukladno ukupnom stanju u RH i Gradu Zagrebu (epidemija i potres) kao i poduzetim mjerama donešenim odlukama Skupštine Grada Zagreba (rebalans Proračuna Grada), usvojilo većinom glasova svih članova IZMJENE I DOPUNE u Programu rada Vijeća za 2020. godinu.

Ukupan iznos programskih sredstava u 2020. godini je smanjen s planiranih 168.000,00 kn na 42.900,00 kn.

1. INFORMIRANJE I IZDAVAČKA DJELATNOST
  - Web stranica - 3.000,00 kn - bez promjena
  - Sufinanciranje Crnogorskog glasnika - 8.300,00 kn (umjesto 8.000,00 kn)
  - Štampanje knjige DUŠAN OTAŠEVIĆ-NJEGUŠI KROZ VRIJEME - 7.500,00 kn za prijepis (umjesto 19.000,00 kn) - **se odgađa**
  - Predstavljanje knjige JOSIP SLADE U KNJAŽEVINI CRNOJ GORI - 0,00 kn (umjesto 9.000,00 kn) - **se odgađa**
2. KULTURA I SPORT
  - Obilježavanje 190 godina smrti PETRA I. PETROVIĆA NJEGOŠA - 9.100,00 kn (umjesto 25.000,00 kn)
  - Dokumentarni film u Crnogorskom domu - 0,00 kn (umjesto 3.000,00 kn) - **se odgađa**
  - Crnogorski književnici u Zagrebu i hrvatski u Podgorici - 0,00 kn (umjesto 5.000,00 kn) - **se odgađa**

3. OBILJEŽAVANJA ZNAČAJNIH DATUMA I OBLJETNICA
  - Dan nezavisnosti - 0,00 kn (umjesto 45.000,00 kn) - **se odgađa**
  - Lučindan - 6.100,00 kn (umjesto 8.000,00 kn)
4. SURADNJA U ZEMLJI I INOZEMSTVU
  - Organizacija TRIBINE Pravno uređenje države - Zakon o slobodi vjeroispovijesti u Crnoj Gori; Zajednička programska aktivnost s udruženjima u Slovenij - 3.400,00 kn (umjesto 6.000,00 kn) - **ostali dio programa se odgađa**
5. OČUVANJE JEZIKA, PISMA I KULTURE, SUDJELOVANJE U JAVNOM ŽIVOTU I UPRAVLJANJU LOKALNIM POSLOVIMA - 0,00 kn (umjesto 4.000,00 kn) - **se odgađa**
6. ZAJEDNIČKI PROGRAM KOORDINACIJE I VIJEĆA CRNOGORSKE NACIONALNE MANJINE - 5.500,00 kn (umjesto 9.000,00 kn)

PUSTOŠ KOJU JE VIDIO VELIKI METAFIZIČAR

ZAPIS DIMITRIJA POPOVIĆA O DE KIRIKU I KORONAVIRUSU

Tekst: Dimitrije Popović

Talijanske bogomolje bez obreda i bez vjerničkog puka kao da zvonjavom vape dozivajući spasenje. Eho nestaje u praznim prostorima bremenitim smrću

Je li jedan od najvažnijih i bez sumnje najzanimljivijih slikara dvadesetog stoljeća, Đorđo de Kiriko, mogao zamisliti da će njegove slike metafizičke imaginacije nakon više od stotinu godina tako mračno korespondirati sa stvarnim slikama današnje talijanske realnosti opustošene koronavirusom. Oni kojima je poznata bizarna pojedinost da je Đorđo de Kiriko na portretu Gijoma Apolinera naslikao metu s označenim mjestom na sljepoočnici francuskog pjesnika na kojem je kasnije pretrpio ranjavanje u Prvom svjetskom ratu, mogli bi biti skloni vjerovati u mogućnosti slikarevih mračnih predskazanja.

"Metafizičko slikarstvo" Đ. de Kirika (Foto: Arte)

Slike rimskog majstora, posebno one koje se smatraju najznačajnijim u njegovom stvaralaštvu, nastale od 1908. do 1920. godine, prikazuju talijanske gradove, ulice, trgove, kolonade, tornjeve, palate i spomenike u intrigantnoj atmosferi zlokobne praznine. Potrebno je ovom prilikom navesti način kako moderni majstor objašnjava značenje i smisao svog metafizičkog slikarstva. Đorđo de Kiriko govori o "metafizičkom aspektu stvari". Ističe kako svaka stvar ima dva aspekta: jedan je onaj opštepoznat, onaj empirijske stvarnosti kojeg svi vide, odnosno percipiraju. Drugi je aspekt, kako slikar kaže "sablasni ili metafizički kojeg mogu vidjeti samo rijetki pojedinci i to u stanju vidovitosti ili metafizičke apstrakcije". Ironija povijesti čini da se ekskluzivnost ovakvog slikarevog koncepta preobraća u novonasta-

lu stvarnost izazvanu koronavirusom, stvarnost koja "vidovitost" ili "metafizičku apstrakciju" pretvara u uznemirujuću i zastrašujuću italijansku realnost. Upravo nam ta italijanska realnost vraća jasno u sjećanju spomenute De Kirikove kompozicije praznih trgova njegovih čuvenih "Piazza d Italia", slika uznemirujuće praznine gradskih ambijenata "stroge melanholije i lirskog geometrizma" sa teškim i preciznim sijenkama objekata koje se zlokobno pružaju po tlu kao simboli smrti i znakovi onoga što je nekad obilježavalo život. Možda je najbolje proniknuo u karakter De Kirikovih slika italijanski likovni kritičar Mario de Mikeli koji u njima nalazi "atmosferu posve jasne i statične apsurdnosti". De Mikeli ističe da se De Kirikovo slikarstvo "rađa iz sjećanja na italijansku klasičnu arhitekturu i arhitekturu devetnaesog stoljeća", te dodaje "samoća, tišina, bijeg u daljinu, prostorne iluzije, jasne sjene oslikane na glatkim pločnicima, sjenoviti ulazi, stari svodovi, čisti volumeni, usamljeni kipovi i katkad neki oblik života, djevojčica koja trči okrećući kolut, dva prolaznika, vlak u daljini; ipak svaki oblik života ili onoga što podsjeća na život kao da lebdi zastrt neopipljivim velom koji ga odvaja od ostalog svijeta. To je ugođaj de Kirikovih slika..."

Kakav je ugođaj slika talijanskih gradova koje danas posredstvom elektronskih medija gledamo u izvještajima o posljedicama epidemije koronavirusom. Ugođaj je upravo sablasno dekirikovski.

Proteklih dana kao posljedicu smrtonosne epidemije posmatramo upravo uznemirujuće slike stvarnosti italijanskih gradova. Kao da gledamo uvjerljivu scenografiju nekog filmskog ostvarenja u kome prizori atraktivnog ambijenta graditeljske ljepote i savršenog formalnog sklada predstavljaju nijeme svjedoke isčezle civilizacije. Tako Rim, Vječni grad, koji je kako je pisao Šatobrijan, dva puta baštinio svijet, paganski i hrišćanski, postaje kao i drugi italijanski gradovi beživotni ambijent zlokobne i stvarne De Kirikove "melanholične apstrakcije"... To je onaj fenomen umjetnosti italijanskog majstora koji su prepoznali i usvojili nadrealisti na čelu s Apolinerom i Bretonom. Upravo se aktuelna realnost urbane Italije doima nadrealnom. Berninijeve kolonade ispred bazilike Svetog Petra u Rimu svojom monumentalnom elegancijom zjape avetinjski prazne, spomenici i alegorijske skulpture doimaju se kao petrificirane aveti, popularna Piazza di Spagna je pusta. Njene "španske stepenice" postaju nalik okamenjenim slapovima beznađa što se sa vrha brežuljka s crkvicom Trinita dei Monti, slijevaju u obližnju fontanu Barcaccia.

Taj neugodni dojam pustoši de kirikovske atmosfere

podjednako stvara i prizor s Milanskom katedralom. Svojom atraktivnošću filigranske izvedbe u bijelom mramoru taj stoljećima građeni, premda stlski različiti, dominantno gotički hram, među najvećima u svijetu, stoji kao blještavo priviđenje, kao snoviđenje, na glavnom milanskom trgu. Ako upotrijebimo jednu komparaciju koju je njemački romantičarski lirik, Hajnrih Hajne (uz Ničea i Šopenhauera omiljeni De Kirikov njemački autor) dao za italijanski grad Luku u Toskani, doživjevši ga kao "kamenu sablast usred bijela dana", Uomo di Milano nam se u ovim danima može učiniti upravo takvim. Taj dojam sablasnog posebno stvara činjenica da je Božji hram zatvoren za vjernike. Monumentalna teška brončana vrata katedrale Bogorodičinog uznesenja dijele njenu mističnu unutrašnjost od vanjskog profanog svijeta. Sakralna praznina mističnog prostora odijeljena je od opustošenosti svjetovnog života. Čipkasta struktura vanjskih oblika građevine što svojim vitkim oblicima savršeno obrađenim stremi dalekom nebu, isovremeno poprma nalik ruiniranim oblicima što se kao parafinske svijeće otapaju i cijede prema zemlji. Osamljena katedrala bez vjernika, bez ljudi koji daju smisao njenoj svetosti i ljepoti, koji čine njezin Corpus Mysticum, postaje takođe narealistička stvarnost italijanske realnosti. Zvonjava zvona sa bazilika i crkava samo zvučno uvećava nelagodu koju stvaraju dekirikovski prizori opustošenih ambijenata. Talijanske bogomolje bez obreda i bez vjerničkog puka kao da zvonjavom vape dozivajući spasenje. Eho nestaje u praznim prostorima bremenitim smrću.

Ono što u pustim danima italijanske svakodnevice kontinuirano živi, što se pod sunčanim svodom neprestano kreće, jesu sjenke objekata i predmeta, sjenke spomenika i tek rijetkih prolaznika. Dekirikovske sjenke života i smrti. I dok zagonetni virus hara Evropom sijući svoju razornu moć, za sada najviše u Italiji, treba se prisjetiti De Kirikove misli, koliko god zvučala misteriozno, ili u ovom kontekstu bizarno. Slavni slikar tvrdi da se metafizičko slikarstvo, čiji je on rodonačelnik, moglo roditi samo u njegovoj domovini, na Apeninskom poluostrvu. Zagonetnost koronavirusa je poput zagonetnosti De Kirikovih slikanih sjena. Iako živog čovjeka gotovo da i nema na njegovim metafizičkim kompozicijama slikar je zapisao u svom "Il meccanismo del pensiero": "Ima više zagonetke u sjeni čovjeka koji hoda po suncu negoli u svim religijama prošlosti, sadašnjosti i budućnosti". Istinska religija kojoj je De Kiriko pripadao bila je njegova tajanstvena i vizionarska umjetnost, njegova "pittura metafisica".

26. JUN - DAN BOKELJSKE MORNARICE

Tekst: Antun Sbutega (portal Pobjeda); Prilog uredila: Maša Savićević

Dan Bokeljske mornarice 26. jun se svečano obilježava u Kotoru u skladu sa tradicijom i Statutom Mornarice.

Glavni odred u tradicionalnim odorama i sa drevnim oružjem u pratnji Gradske muzike defiluje ulicama i trgovima Kotora, preuzima državnu zastavu od predsjednika Opštine, koji zatim ispred glavnih gradskih vrata simbolično predaje ključeve grada admiralu ili viceadmiralu, a zatim se na Trgu od oružja pleše Kolo. Ovogodišnja proslava je obilježena vanrednim mjerama uzrokovanim pandemijom.

Dana 26. juna davne 1463. je usvojen prvi sačuvani statut tadašnje bratovštine Svetog Nikole mornara, kako se tada zvala Bokeljska mornarica. Ona je osnovana 809. godine, imala je i ranije statut, kao i druge srednjovjekovne bratovštine, ali on nije sačuvan. Skupština Bratovštine je toga dana zasjedala u Crkvi Svetog Niko-

le, zaštitnika pomoraca, koja je bila njeno vlasništvo i sjedište, i usvojila Statut koji je bio na snazi četiri vijeka, do usvajanja novog 1873. godine. Naslovna strana je bila na latinskom, a tekst na italijanskom jeziku. Na prvoj strani je prikazan u boji lik svetog Nikole, rad najboljeg gotsko-renesansnog slikara Kotora, Lovra Marinova Dobričevića. Statut na 72 pergamentska lista je imao XXVI članova koji su detaljno određivali aktivnosti, prava i obaveze članova; na čelu Bratovštine je bio gastald, a upravu su činili 3 prokuratora i 2 sindika, a 4 kapelana su obavljali vjerske obrede. Statut je tokom sljedećih vjekova dopunjavani novim odredbama.

Svi brodovlasnici, pomorci, pomorski trgovci, a neko vrijeme i brodograditelji, su morali biti učlanjeni u Mornaricu da bi mogli obavljati svoju aktivnost. Bratovština je imala višestruke funkcije; štiti je interese članova, obrazovala mlade pomorce, organizovala pomorski prevoz pošte između Kotora i Venecije, brinula

se o sanitetskoj službi, njeni članovi su kao pomorski eksperti davali stručno mišljenje u sudskim sporovima u pomorstvu. Isto tako, pružala je materijalnu pomoć siromašnim članovima i njihovim porodicama, kao i stranim pomorcima u Kotoru, otkupljivala pomorce zarobljene od gusara, a bila je i vjerska institucija i vjerski obredi su imali veliki značaj. Jedna od njenih najvažnijih funkcija je bila vojna; od kraja XV vijeka na njenom čelu je admiral, koji je bio i lučki kapetan, a oružani odred Mornarice je učestovao u odbrani grada i Boke, te u svim pomorskim ratovima i bitkama mletačke flote na Mediteranu. Članovi Mornarice su se istakli junaštvom u pomorskim bitkama i okršajima sa gusarima i zato su dobijali privilegije od mletačkih vlasti; radilo se o privilegijama u pomorskoj trgovini, važnim za privredni razvoj, te o onima vezanim za

svečanosti svetog Tripuna, zaštitnika Kotora. U toku trodnevnih svečanosti Mornarica je preuzimala vlast u gradu, uključujući i obezbjeđenje grada i svečanosti, a na njen zahtjev mletačka vlast bi pomilovala nekoliko osuđenika.

Najvažnija od brojnih bratovština u Kotoru i Boki, Mornarica je bila bitan faktor razvoja materijalne i nematerijalne kulture, te građanskog društva. Iz njenog članstva su bili isključeni plemići, koji su činili zajednicu zvanu Comunitas, a građani zajednicu zvanu Universitas. Interesi ova dva staleža su često bili različiti i istaknuti članovi Mornarice su imali bitnu ulogu u afirmaciji građanskog staleža

U vrijeme francuske vladavine Bokom, 1807.- 1814, koja je od većine Bokelja, pa i članova Mornarice, doživljavana kao okupatorska, Mornarica je bila ukinuta i sva njena imovina oduzeta. Tako je originalni primjerak Statuta bio izgubljen. Pronašao ga je profesor Josip Đelčić i, zajedno sa drugim vrijednim dokumentima, vratio u Kotor 1889. Statut je bio pohranjen u relikvijaru katedrale svetog Tripuna, ali je poslije Drugog svjetskog rata opet smatran izgubljenim. Ponovo je pronađen 1979. godine od don Gracije Brajkovića, svećenika i historičara. Povodom jubileja 1200. godine od dolaska relikvija svetog Tripuna u Kotor i osnivanja Bokeljske mornarice, 2009. godine je objavljeno fototipsko izdanje Statuta sa alegatima do 1807, koje su priredili tadašnji admiral dr Miloš Milošević i Jelena Antović.

Statut iz 1873. je bio na snazi do 1934, kada je donesen novi, a poslije drugog svjetskog rata je ponovo izmijenjen 1964. godine. Poslije toga, imajući u vidu česte promjene društvenih i političkih prilika statuti su više puta mijenjani, a na snazi je najnoviji Statut iz 2016.

Drugog dana službenog posjeta Crnoj Gori, predsjednik Republike Hrvatske g. Zoran Milanović je u pratnji domaćina predsjednika Crne Gore g. Mila Đukanovića posjetio drevni grad Kotor. Ispred glavnih gradskih vrata dočeka ih je predsjednik općine g. Zoran Aprcović, a zatim su se predsjednici uputili prema Katedrali sv. Tripuna. U lođi katedrale pozdravili su ih je apostolski upravitelj Kotorske biskupije mons. Rrok Gjonlleshaj i umirovljeni kotorski biskup mons. Ilija Janjić. Posebnu je čast ovom prigodom iskazala visokim gostima Bokeljska mornarica, u čije je ime pozdrav uputio viceadmiral Ilija Radović. Nakon blagoslova, uslijedilo je tradicionalno kolo sv. Tripuna koje je izvela Bokeljska mornarica uz pratnju kotorske Gradske muzike, popraćeno pljeskom okupljenog mnoštva.

Po završetku kola, predsjednici dviju država posjetili su katedralu sv. Tripuna u kojoj im je dobrodošlicu izrazio mons. Gjonlleshaj. S bogatom poviješću katedrale ukoliko ih je upoznao don Robert Tonsati kancelar biskupije, a nakon katedrale, predsjednici su kratko posjetili Biskupski ordinarijat, te nastavili svoj službeni posjet Kotoru.

VJEČNI OSMIJEH PRKOSA

9. MAJ - DOĆI ĆE DANI SLOBODE

9. maja 1942. godine strijeljan je antifašista, revolucionar i narodni heroj Čedomir – Ljubo Čupić. Nekoliko godina nakon smrti proglašen je narodnim herojem, a ostaće upamćen po tome što se otvoreno smijao smrti i tako postao simbol otpora fašizmu.

Ljubo Čupić rođen je 1913. godine u Argentini, kao jedno od šesetero djece u radničkoj porodici Sava i Stane Čupić, rođene Burić. Kršteno ime mu je bilo Čedomir. Majka Stana ga je dok je bio dijete iz milošte zvala Ljubo i to ime je nosio sve do herojske pogibije pod Trebjesom, gdje je poljubio zvijezde slobode i besmrtnosti. Tridesetih godina 20. vijeka došao je u Nikšić, gdje je završio gimnaziju. Nakon toga studirao je na Pravnom fakultetu u Beogradu i pripadao ljevičarskom studentskom pokretu, a 1940. godine postao je član Komunističke partije Jugoslavije. Poslije Aprilskog rata vratio se u Nikšić i kao član Komunističke partije učestvovao u pripremi ustanka. Početkom jula 1941. godine, izbjegao je iz okupiranog Nikšića, a po izlasku iz grada pristupio je čuvenoj partizanskoj četi "Đuro Đaković".

Aprila 1942. godine partizana Ljuba Čupića zarobili su četnici na Kablenoj Glavici u okolini Nikšića. U zatvoru gdje je bio zvjerski mučen, kako bi izdao druge partizane, mučiteljima je pokazao samo prezir: "Ja sam komandant partizanske čete i komunista. Vi nacionalisti ste obične sluge okupatora. Prezirem vas, kao ljudska ništavila. Poručite mojoj rodbini da ne pokušava da traži milost za mene."

Na javnom suđenju u Nikšiću prkosnim držanjem i britkom riječju izrugivao se vijećnicima suda. On i još nekoliko komunista osuđeni su na smrt. U momentu kad je izlazio iz sudnice, uslikao ga je fotograf. Tako je nastala jedna od najlegendarnijih fotografija drugog svjetskog rata: Ljubo Čupić, osuđenik na smrt koji se smrti smije u lice. Zbog Ljubovog osmijeha tuđin je zastao, dželatli su oborili oči pred njim. I puščane cijevi... Tek druga smjena je uspjela da ispali plotun. Jedan čovjek i jedan osmijeh pobijedili su svoje ubi-

ce. Ljubo Čupić je dakle 1942. godine strijeljan - ali nikada nije ubijen.

Na strelištu je vikao: "Živio drug Tito i slavna komunistička partija", a kad su ga pogodili prvi rafali, stajao je uspravno i pred masom naroda koja je gledala pogubljenje doviknuo: "Doći će dani slobode!". Vezanih ruka i otete slobode toga dana, u 30. godini života, pošao je u legendu.

10. jula 1953. godine, proglašen je za narodnog heroja.

To je taj osmijeh što srećom zrači,

vjerom u bolje, u toplije sutra

čujem će kaže - sloboda na vidiku!

Ja je osjećam, i biće,

još malo pa će doći k'o bljesak munje u noći,

ja je osjećam i biće, sviće,

DRUGOVI SVIĆE!

Miladin Šobić

U KAVEZU GUBIMO SMISAO POSTOJANJA

DIMITRIJE POPOVIĆ, SLIKAR, VAJAR, PISAC

Tekst: Radmila Stanković (NIN, 30/4/2020); Prilog pripremio: Vesko Pejović

Crtanje je bilo, od detinjstva, njegov način inteligentnog gubljenja vremena. Na Cetinju, gde je rođen i gde je završio gimnaziju, imao je u Plavom dvoru prvu izložbu i na tom grupnom izlaganju dobio je prvu nagradu. Pre nego je upisao Likovnu akademiju u Zagrebu, dobio je i Medalju za slikarstvo na likovnom Bijenalu mladih umetnika u Bariju.

Od tada će ovaj crnogorsko-hrvatski umetnik sticati jugoslovensku i internacionalnu reputaciju majstora crtača, imaće više od 60 samostalnih i oko 150 grupnih izložbi, objaviće desetak knjiga, postaće vlasnik nekoliko monografija. Slikar, vajar, pisac, Dimitrije Popović (69) posle više decenija govori za NIN, čiji je likovni kritičar Đorđe Kadrijević 1975. godine organizovao prvu Popovićevu izložbu u Beogradu. U periodu od 1980. do 1987. godine, njegove izložbe su pet godina bile u izboru od 10 izložbi koje su predstavljale Događaj godine u izboru NIN-ovog kritičara.

Za svoju knjigu Priče iz Arkadije, uvodni tekst ste naslovili Skica za autoportret. Tu su vaša sećanja na Cetinje, Lovćen, Crnu Goru. Kakve su danas vaše emocije iz tog prostora idiličnosti?

Što sam stariji, moj odnos prema rodnom Cetinju i Crnoj Gori, ako tako mogu reći, sve je osvješćeniji. Ne radi se o nostalgičnim osjećajima, jer svake godine provodim određeno vrijeme u Crnoj Gori. Imam i dosta poslovnih relacija. Zapravo, pod osvješćivanjem podrazumijevam svjesnu artikulaciju svega onoga što me u djetinjstvu i mladosti posebno privlačilo, zanimalo ili intrigiralo, a odnosi se na stvarnu i mitsku istoriju Cetinja, za njegov specifični genius loci.

To je po mnogo čemu posebno podneblje, puno kontrasta. Tragično osjećanje života, da upotrijebim ovu Unamunovu sintagmu, u velikoj mjeri je karakteristično za ovo podneblje. Veljko Vlahović je jednom zapisao kako je Crna Gora dar i prokletstvo. Korigirao bih mišljenje velikog čovjeka i velikog intelektualca. Prokletstvo je takođe dar. Gledano s umjetničkog aspekta ono, prokletstvo, oplodilo je mnoge crnogorske stvaralačke

potencijale koji mu duguju svoju posebnost.

Cetinje, sećanja iz vaše mladosti, upoređeno sa sadašnjom stvarnosti živi kao neka paralelna realnost?

Taj spoj proživljenog i onoga što se doživljava (jer se odnos prema sopstvenom izvoru nikada ne iscrpljuje), transponujem u moje literarne radove. Tako je nastala knjiga Priče iz Arkadije, kao i niz zapisa o Cetinju, pripovjetka Luča Njegoševe noći ili ciklus likovnih radova Misterijum Luče mikrokozma s odgovarajućim esejom. Iz moje rodne kuće lijepo se vidi Lovćen. U djetinjstvu sam često gledao zalazak sunca za tom planinom, na čijem se vrhu nalazi Njegošev grob. Činjenica da je mjesto vječnog pjesnikovog počinka tako visoko, stvaralo je u mojoj svijesti metafizičko značenje pesimističke simbolike. Smrt je iznad života. Dominira našim življenjem. Takođe obruč brda s dominantnom siluetom Lovćena koji istovremeno zaštitnički i prijeteći opasuju cetinjsku kotlinu stvara osjećaj čovjekove ograničene spoznajne moći. To budi želju i inicira potrebu da se taj obruč probije, da se vidi što je tamo s onu stranu gdje sunce dalje putuje ostavljajući gusti mrak koji pada na grad. Nad Cetinjem ostaje daleko zvjezdano nebo.

Kada mi je prije nekoliko godina dodijeljena Povelja Ivana Crnojevića, utemeljitelja Cetinja, u zahvalnom obraćanju sam istakao da je u temelje crnogorske prijestonice uz kamen simbolički položena i knjiga. Uradio sam jednu grafičku mapu inspirisanu Oktoihom. Dakle Cetinje i njegova istorija ostaje važno izvorište za moje stvaralaštvo.

Družili ste se s Danilom Kišom. Vidali smo se i razgovarali na Cetinju, u Zagrebu, Beogradu ili Parizu. I Dada Đurića ste upoznali na Cetinju davne 1971... Postoji li zajednička osobina velikih umetnika sa ovog tla koji su napustili zemlju i otišli u drugo govorno područje?

U mojoj knjizi Labirinti sjećanja, koja žanrovski predstavlja prožimanje faktografije i esejistike, portretirao sam, dozvolite ovaj likovni termin, četiri ličnosti koje sam poznao. Premda su različiti u svojim izražajnim specifičnostima svu četvoricu, Emila Siorana, Danila Kiša, Dada Đurića i Ranka Marinkovića povezuje ona

tajanstvena nit kojom se izražava tragični, apsurdni ili pesimistički ustroj čovjekove zamršene prirode i njegove tragične sudbine. Centralno pitanje tretirano latentno ili manifestno, ironično ili fatalistički, jest pitanje smrti kao prvoj od posljednje najvažnije četiri čovjekove stvari (ostale su sud, raj i pakao). U tim susretima i razgovorima zanimalo me je samo ono što je bilo bremenito literarnim. Ono što je iz neke banalne situacije našlo finu poveznicu s dijelom ličnosti o kojoj pišem.

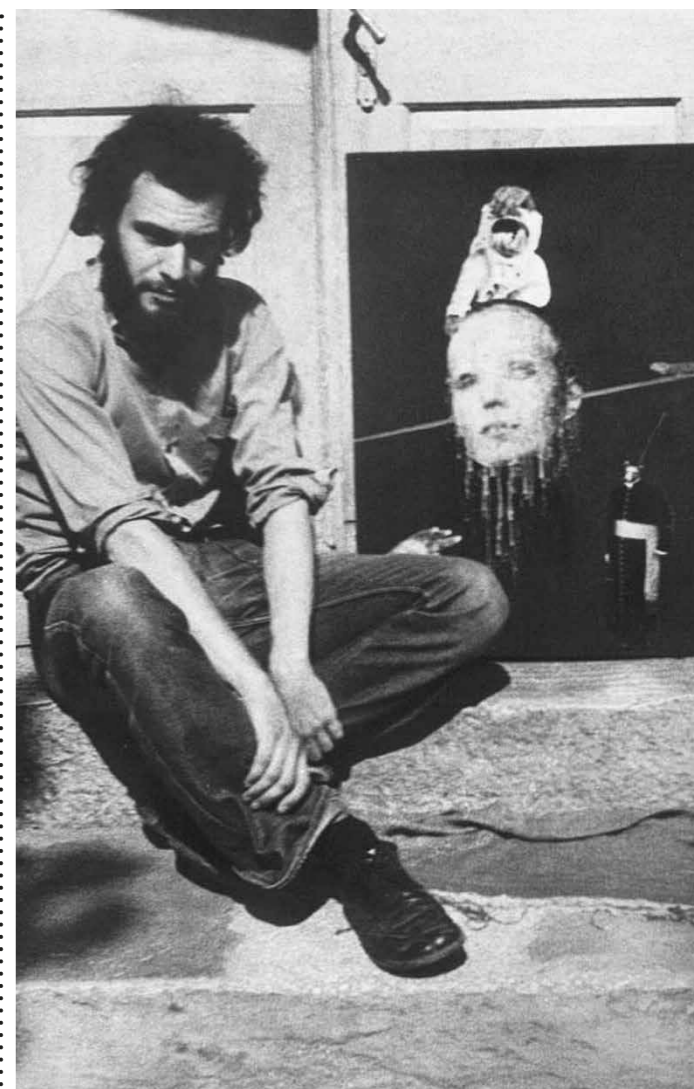
U Kišovom portretu, između ostalog, tretirate temu cveća u njegovoj literaturi?

To je bilo potaknuto susretom u zagrebačkom hotelu Palas gdje smo jednog poslijepodneva razgovarali Danilo, Jerica Ljubenko, čiji je stric bio pjesnik A. B. Šimić, zatim Danilov i moj prijatelj iz cetinjske gimnazije Strahinja Marović i ja. Naravno, ono što me povezuje s ovim autorima je sličnost afiniteta. Kad sam s Brankom Bogavac posjetio Emila Siorana u njegovom čuvenom pariškom potkrovlju, prva knjiga koju sam primijetio u hodniku prepunom knjiga bila su Lotreamonova Maldororova pjevanja. Isto izdanje od kojeg sam 1974. godine uradio jedan nadrealistički objekt. Lotreamon je za Siorana i njegovu filozofiju bio važan autor. Ovog ukletog pjesnika čitao sam u gimnazijskim danima na Cetinju, u prevodu i obradi Danila Kiša i Mirjane Miočinović. Labirinti sjećanja su neka vrsta borhesovskog ogledala u kojemu se odražavaju projekcije doživljaja i razmišljanja o mnogostrukosti profila portretiranih lica.

Vi nikada niste otišli da biste ostali u Francuskoj, na primer, gde ste boravili. Zbog čega?

Zagreb je moj izbor. U tom gradu sam diplomirao na Akademiji likovnih umjetnosti 1975. godine. Oženio sam se kolegicom sa studija, slikaricom Jagodom Zdučić. Imamo sina Petra koji je danas docent na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu. Moj život profesionalca je tako organizovan da se kao slobodni umjetnik mogu kontinuirano baviti svojim poslom, slikanjem i pisanjem. Inače, moja karijera se nije razvijala tipičnim putem. Još kao student sam izlagao i dobijao važne nagrade. Od 1976. godine imam bogatu saradnju sa Zbirkom Biškupić. Kao najmlađem autoru u toj uglednoj zbirci, 1976. mi je objavljena bibliofilna knjiga Tačka otpora s mojim grafikama i pjesmama Milovana Danojlića.

Božo Biškupić je kolekcionar i izdavač koji je široj javnosti poznat kao do sada najbolji ministar kulture Hrvatske. Zagreb je grad sa bogatom kulturnom i umjetničkom tradicijom, grad s osjećajem za mjeru, a što mojoj prirodi jako odgovara. U Zagrebu sam stekao puno prijatelja. Zagrebačka publika sa zanimanjem prati i voli moj rad.

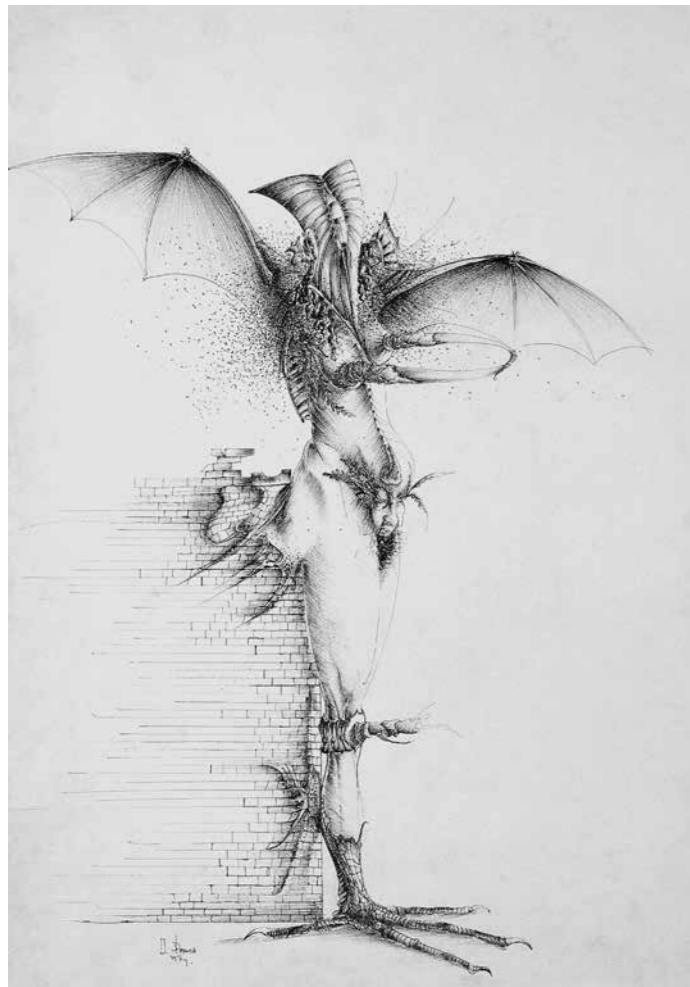
Dimitrije, 1972

Likovni kritičar Josip Depolo je svojevremeno u Vjesniku zapisao da se u analima zagrebačkih otvorenja ne pamti toliki odaziv publike kao na vašim izložbama.

Umjetniku je važno da njegov rad izaziva interes publike. Smisao umjetničkog stvaranja jest da ono što umjetnik radi bude predano drugima. Na taj način djelo nastavlja živjeti. Prije tri godine dodijeljena mi je Nagrada Grada Zagreba "za doprinos u oblasti likovnog stvaralaštva".

Imaginarna kičma svih vaših ciklusa, izjavili ste jednom, dominantno je određena smrću. Kako se vi nosite sa planetarnim suočavanjima sa smrću od virusa korona?

Da. Smrt je dominantna tema u mom likovnom i literarnom stvaralaštvu. Smatram da je to najvažnija tema kojom se umjetnost može baviti. Egzistencijalisti kažu da je čovjek počeo živjeti onda kad je postao svjestan svoje smrtnosti. Cijelo XX stoljeće je obilježila kultura smrti. Razni oblici stradanja od ratova, logora, ejds, nuklearnih katastrofa, terorizma, raznih gripa i sada

Dimitrije, Slijepi miš, 1971.

aktuelnog virusa korona, pokazuje tu nemilosrdnu efikasnost smrti. Strah od smrti se sve više širi.

Mi danas, u izvjesnom smislu, živimo paradigmu straha. Postoji opšta nesigurnost. Juče od terorističkih napada, danas od smrtonosnog virusa. Sama činjenica da smo, iako sa razlogom, ograničeni kretanjem, počela je stvarati od-ređenu nervozu kod ljudi. Pomisao da se mogu ostvariti pesimističke prognoze stručnjaka kako ova pandemija kovida-19 može trajati sve do kraja godine, unosi nemir, nelagodu i bojim se depresiju koja će se javiti kod mnogih. Problemi egzistencije se usložnjavaju.

Vi lično, kako podnosite?

Prilagođavam se situaciji. Disciplinirano sam u izolaciji. Šetam po terasi u vrtu moje kuće, čitam, pišem, a uskoro ću ići u atelje kad se obave nužne popravke na kući u kojoj se atelje nalazi, a koja je pretrpjela određene štete od nedavnog zemljotresa. Inače, što se tiče mog ličnog odnosa prema smrti, posjedujem mentalitet stoika. Bit ću spreman kad god i u bilo kom obliku bude došla. Smrt je sastavni dio života. Većina tu činjenicu potiskuje. Ipak, rođeni smo da bismo jednog dana umrli.

Šta, po vašem mišljenju, ova pandemija govori o svetu,

gde smo kao civilizacija pogrešili?

Istorija nam pokazuje da smo kao civilizacija imali puno pogrešaka. Čovjek je biće s urođenom greškom. Očito je u njegovoj prirodi da čini i ponavlja greške. Da nije tako, izvlačio bi pouke od ranijih negativnih iskustava.

Pristalica sam mišljenja da je jedna od glavnih grešaka čovjekovo razilaženje sa prirodom. Opsjednut je ambicijom da prirodu podredi sebi. Čovjek je malo naučio od dosadašnjih pogrešaka ili, u što sve više vjerujem, nije htio učiti, izvući pouke. Mislim da danas za to plaća danak na razne načine, upravo zbog te svoje bolesne potrebe za moći i ambicijom da zagospodari svijetom. Svoju superiornost demonstrira fascinantnim progresom nauke, tehnologije i raznim sofisticiranim projektima, među kojima je posebno važna umjetna inteligencija. U svom tom ustrojstvu modernog svijeta, u iluzijama lažne stvarnosti koju uspješno nameće koncept neoliberalističke filozofije, čovjek postaje zadovoljni i istovremeno tragični akter tog svijeta kojeg u stvari u potpunosti nije svjestan niti mu na istinski način pripada.

Dimitrije, Idol, 1986

Dimitrije, M.M, 2000.

Danas egzistira beskompromisna moć kapitala koja diktira svjetske tokove aktuelnog življenja. U svom tom zahuktalom vrlom novom svijetu, dogodi se, slučajno ili namjerno, kao sada virus korona, i sve se odjednom dovede u pitanje. Sve se u par mjeseci parališe. Stvarnost je zadobila lice straha i beznađa, živo lice smrti. Virus svakodnevno kruniše svoj smrtonosni pohod. Nismo još svjesni pogubnih posljedica sadašnjeg stanja odnosno promjena koje će neminovno nastupiti.

Suočavamo se sa dva lica progressa, licem i naličjem. Rekli ste jednom da "čovjek sve više postaje poput sveznajućeg elektronskog monstruma koji živi virtualni svijet lažne stvarnosti". I koja je cena toga?

Cijena toga su čovjekova personalnost, integritet, privatnost. Čovjek je postepeno postajao nesvjestan situacije koja ga je učinila takvim kakav je. Proces samoootuđenja vrši se na najsuptilniji i najbezbolniji način. Čovjek je zanešeni rob zabluda koje prihvaća kao istine u koje bi se mogao zakleti. Imperativ vremena, teror opšteg progressa, ambicija da svi moramo biti zdravi, uspješni, lijepi, zavodljivo nameće čovjeku, muškarcu i ženi,

zamku samodopadnosti i samodovoljnosti.

Sužen dijapazon viših interesa kojim bi obogaćivao i izgrađivao svoju personalnost i bio, koliko god to danas možda čudno zvučalo, misleće biće koje nastoji oblikovati sopstveni život u mjeri svojih mogućnosti. Nastavkom ovakvog trenda korišćenja tehnologije u funkciji specijalizacija za bolje i efikasnije rezultate, donosi opasnost da čovjek vremenom izgubi moć razmišljanja. Neće znati više misliti, tačnije neće više imati potrebu misliti kad drugi misli umjesto njega. Da ne govorimo o atrofiji senzibiliteta.

U svojim sećanjima citirate Siorana koji je govorio da se demon ugnezdio u kapitalu. Da li danas kao civilizacija plaćamo cenu okrenutosti prema novcu?

U pravu ste. Konstatcija Emila Siorana je u potpunosti tačna. Moć novca i kapital određuje mjeru i određuje sudbinu mnogim stvarima. Od uticaja korporacija do šou-biznisa ili same umjetnosti gdje se, paradoksalno, materijalna vrijednost umjetničkog djela, koja je zbog interesnih grupacija unaprijed određena, stavlja iznad njegove estetske vrijednosti. Ono što je procijenjeno na stotine miliona dolara postaje vrijednost po ulozenom kapitalu. Kroz umjetničko djelo novac samog sebe oploduje.

Kakve asocijacije vam danas budi naslov Sioranove najpoznatije knjige Kratak pregled raspadanja?

Naslov slavne Sioranove knjige od filozofsko poetske sintagme projiciran ovdje i sada, hic et nunc, jeste doslovna ilustracija raspada, s tim što bih korigovao vremensku kategoriju stanja. Raspadanja će biti i to je proces koji će dugo potrajati. Pukotina imate na svakoj strani. Ali na kraju, iz raspada se zametne sjeme novog razvoja. To je logika i princip prirodnih ciklusa. I ono malo zdravog u čovjeku mora pokrenuti novi zdraviji proces. Hajdeger je jednom rekao, kad se kuća sruši, kada ostanu razvaline, ono što jedino ostaje jeste ideja gradnje.

Kriza koja je zahvatila svet zbog pandemije veoma će uticati na umetnost, ali i na umetnike, koji će bez potpora država veoma teško preživjeti...

Generalno posmatrano, za umjetnike je manje-više uvijek postojala teška situacija. Malo se ulagalo u likovno stvaralaštvo u siromašnim zemljama. Kultura je uvijek bila skupa. S druge strane, veliki umjetnički projekti zbog svoje složenosti su izuzetno skupi i mogu ih danas priuštiti samo bogate i moćne države. I naravno, iz toga izvući višestruku korist. Strah, tjeskoba, neizvjesnost... koje živi današnji svijet, sigurno će se odraziti na sen-

zibilitet umjetnika. Države bi trebale naći načina da pomognu svojim umjetnicima u ovako teškim i neizvjesnim vremenima. Znam da je Ministarstvo kulture Hrvatske u tom smislu preduzelo važne mjere, iako su za kulturu uopće gledano teški dani. Kao što znate, Zagreb je jako stradao u zemljotresu. Mnogi muzeji i institucije kulture trebaju brzu i stručnu sanaciju.

Danas je više umetnika nego umetničkih dela. Na šta vas asocira ova izjava?

Zbog te izjave koju sam često znao navoditi u intervjuima, stekao sam puno neprijatelja iz likovnjačkog miljea još u vrijeme bivše Jugoslavije. Naime, ta izjava Andrea Žida, odavno kazana, neugodno je aktuelna i odgovara stanju stvari. To nije samo moje uvjerenje, dijele ga mnogi umjetnici i oni koji se bave likovnom teorijom. Još su prije nekoliko godina o tom problemu pisali kritičarski autoriteti poput Žana Klera ili Haralda Zemana. Upravo su naglasili problem neinventivnosti, ponavljanja, ili recikliranja onog davno viđenog i potrošenog u likovnom izrazu. Hrabro i autoironično je za sebe rekao Jozef Bojs: Počeo sam kao šaman a završavam kao šoumen. Inače, pitanje savremenosti u savremenoj umjetnosti puno je kompleksnije nego što to neki smatraju da jest. Arabal je lucidno konstatovao da je danas jedino moderna – tradicija.

Izlagali ste zajedno sa Dalijem, spaja vas nadrealizam. Pandemija je sliku sveta učinila potpuno nadrealističnom. Kako je vi kao umjetnik vidite?

Upravo takvom. Nadrealističkom. Realnost koju živimo zadobija karakteristike nadrealnog. Ljudi su sa maskama, rukavicama, dezinficiraju se sve stvari, hrana se ostavlja pred vratima, koža na rukama je istrošena od učestalog pranja... Nevidljiva smrt vreba sa svih strana. Apel je da su svi zatvoreni u svojim stanovima. Povećan je broj porodičnog nasilja. Psihička razdražljivost je sve veća. Trenutna utjeha koja nadomještava težinu izolacije, jer čovjek je društveno biće, jesu kontakti putem elektronskih naprava poput skajpa. Ljudi se vide, razgovaraju, pozdrave se i opet, nakon tog kratkog olakšanja, kad se ekran ugasi, shvate da su ponovo u nekoj vrsti kaveza. Pisao sam o pustoši evropskih gradova; De Kirikovih praznih talijanskih ulica i trgova, o Mopasanovom pustom Parizu, o egzistencijalnom grču Bejkonovih otuđenih likova u zatvorenim prostorima... Dakle, o onome što aktuelnu stvarnost prožima s umjetničkim izrazima koji su na izvjestan način tu stvarnost predvidjeli, naslutili je. Nadrealizam nije fantazija nego istinski odraz realnog.

Pre pandemije, region je živio u stalnim trzavicama i

konfrontaciji, Crna Gora i Srbija, Srbija i Hrvatska... a onda smo imali aplauz podrške iz Beograda za građane Zagreba posle zemljotresa. Da li ovakve situacije opominju društva?

To je očito sudbina regiona. Ali stvari se kreću u smjeru sve bolje saradnje, naročito na polju kulture i umjetnosti, međusobna gostovanja teataru, održavanje koncerata, gostovanja pisaca... Aplauz Beograđana bio je lijep gest solidarnosti nastradalom Zagrebu.

Mislite li da će se svet promeniti nakon pandemije?

Mislim da će se posljedice osjetiti, odnosno odraziti, u svim vidovima života. Posebno opterećuje činjenica da je ova bolest covid-19 u stvari nepoznanica. Najgore će biti ako se pandemiji ne bude naslutio kraj. Onda će ovakav način života postati oblik postupnog svjesnog umiranja. Zvuči možda pretjerano, ali kad se svi uobičajeni procesi zaustave, polako gubite smisao postojanja. Nigdje se ne smijete kretati, putovati, ništa se ne događa, aktivno ne učestvujete u životu. Ostaje kao alternativa ili možda spas, virtualni svijet tehnosfere. Je li čovjek spreman da ono što je smislio kao nadoknadu za život podnese kao novu životnu stvarnost? U svakom slučaju, nalazimo se pred velikom nepoznicom.

Šta se događa sa idejom o spomeniku Petru Prvom Petroviću?

Jesenas sam u Crnogorskoj akademiji nauka i umjetnosti u Podgorici javno predstavio odnosno detaljno obrazložio formalno-estetske i simboličke elemente svog idejnog rješenja za spomenik Petru Prvom Petroviću Njegošu, Svetom Petru Čudotvorcu Cetinjskom. Neshvatljivo je da sve do danas Cetinje nema spomen-obilježje u formi umjetničkog djela, realizovanog u slavu tako velike i značajne ličnosti iz crnogorske istorije kakav je bio Petar Prvi. Idejno rješenje je jako lijepo primljeno i Akademija je kao institucija zvanično stala iza tog projekta. Bilo je planirano da se predstavi u Senatu prijestonice na Cetinju, ali zbog objektivnih problema epidemije kovida-19 sve se odgađa do daljnega.

Kada ste poslednji put bili u Beogradu?

Bilo je to davne 1986. godine kad je izdavačka kuća Književne novine objavila moju veliku luksuznu monografiju. Inače, moju prvu samostalnu izložbu u Beogradu organizovao je NIN-ov likovni kritičar Đorđe Kadrijević 1975. godine. Imali smo jako lijepu saradnju.

Ovim putem ga srdačno pozdravljam.

O PROMOCIJI ROMANA "ĐURĐE CRNOJEVIĆ I ŽENA MU IZABETA"

Tekst: Vesko Pejović

U Svečanoj sali Ministarstva kulture na Cetinju, 25. juna održana je promocija romana Boška Mijanovića "Đurđe Crnojević i žena mu Izabeta". U programu su učestvovali: generalna direktorka Direktorata za kulturno-umjetničko stvaralaštvo u Ministarstvu kulture, Dragica Milić, publicista Marko Špadijer, urednik izdanja, Maja Martinović Kršić, profesorica književnosti, autor Boško Mijanović, pijanista Matija Marković, glumac Stevan Vuković i novinarka RTV Cetinje, Marija Todorović. Događaj su organizovali Matica crnogorska Ogranak Cetinje i Ministarstvo kulture.

Pozdravljajući prisutne generalna direktorica Direktorata za kulturno-umjetničko stvaralaštvo u Ministarstvu kulture **Dragica Milić** se u prigodnoj i toploj besjedi osvrnula na period vladavine dinastije Crnojević i na pozitivnu izdavačku politiku Matice crnogorske:

Poštovani gospodine Mijanoviću, dragi učesnici, cijenjena publiko,

Pozdravljam vas u ime Ministarstva kulture, sa posebnim zadovoljstvom zbog povoda koji nas je večeras okupio.

Literarna obrada tema iz naše slavne prošlosti je uvijek ne samo zanimljiva, već i veoma poželjna, jer je to prijemčiv način da se naš kulturno-istorijski kontekst i kulturna istorija, predstave i približe široj javnosti, stručnoj, laičkoj, čitalačkoj.

Period vladavine dinastije Crnojević predstavlja više nego zanimljivo literarno polazište, kako zbog istorijske intrigantnosti same epohe, tako i zbog intrigantnosti biografija članova ove vladarske kuće. Ipak, ne može se reći da je naša književnost na pravi način odgovorila na te za literature uvijek inspirativne izazove.

Zbog toga raduje pojava jedne fiksijsko-dokumentarne interpretacije događaja iz doba Crnojevića, koja kao centralnu temu ima odnos između Đurđa Crnojevića i njegove žene Izabete.

Djelom „ĐurđeCrnojevićizena mu Izabeta” Boško Mi-

janović veoma odgovorno prilazi gradnji ove priče, potkrepljujući njen fiktivni sloj dokumentarnim, koji pokazuje autorovo ozbiljno istraživanje istorijske faktografije. U toj kombinatorici vješto se prepliću one visoke teme jedne burne istorije, sonim što pripada čovjekovoj intimi.

U vođenju ove priče može se govoriti i o svojevrsnom žanrovskom ukrštanju istorijskog romana i melodrame, čime autor stvara jedno zavodljivo literarno štivo, koje može računati na širu čitalačku publiku.

U romanu je dat značajan prostor zasigurno najvećem dostignuću Đurđeve vladavine – osnivanju štamparije i njenom radu. Faktografsku podlogu te teme autor proširuje, kako u samom tekstu, tako i u njegovom nekonvencionalnom dodatku na kraju knjige, čime ovaj rukopis može dodatno pokrenuti znatiželju čitalaca.

Izdavaštvo Matice crnogorske ovom publikacijom pokazuje svoju spremnost da i u polju fikcije nastavi svoj već dokazani rad na rasvjetljavanju našeg kulturnog i istorijskog nasljeđa.

To jeste onaj posao koji smo tokom prošlog vijeka

... mogli bolje obaviti, čime bismo sopstvenu kulturnu i identitetsku supstancu učinili otpornijom na razne revizionističke nasrtaje i svojatanja.

Na kraju, želim da se zahvalim gospodinu Mijanoviću na ovoj lijepoj i vrijednoj knjizi, a Matici crnogorskoj da nastavi sa ovakvom izdavačkom politikom.

Zahvaljujem se na pažnji i preporučujem vam ovu knjigu za čitanje

Riječ urednika Marka Špadijera:

1-Ima nečeg simboličnog u tome što je Matica crnogorska 1994. godine započela izdavačku djelatnost upravo sa knjigom Boška Mijanovića: Paskalne tablice Đurđa Crnojevića.

To je bila godina obilježavanja jubileja pola milenijuma Crnojevića štamparije, ali i doba manipulacije i prisvajanja prve crnogorke štamparije. Stavljajući fokus na osvetljavanje kulturnih izvorišta Crne Gore, Matica se posebno bavila periodom Crnojevića. Već 1995. godine objavila je Zbornik o crnogorskom štamparstvu, a kasnije organizovala naučni skup o Crnojevićima.

Nedavno je Matica, u saradnji sa naučnim ustanovama Bugarske i Makedonije, organizovala izložbu crnogorskog ćirilskog štamparstva u Sofiji i više mjesta u Crnoj Gori (Kotor, Podgorica, Cetinje, Bjelo Polje), a

namjerava da u crnogorskim školama postavi pano sa faksimilima knjiga starih štampara. U pripremi je fototipsko izdanje Psaltira prema primjerku nađenom u Bugarskoj.

Knjiga Boška Mijanovića, koju danas promovishemo predstavlja imaginarni literarni povratak na Ćipur, na Cetinje, koji su Crnojevići odredili kao zlatan vrt crnogorske istorije, koji smo dužni da brižljivo uzgajamo.

2-Kad se zagledamo u prošlost da bi u njoj našli primjere koje nam mogu poslužiti za projektovanje budućnost, prirodno je da se bavimo periodom Crnojevića. To je jedan od onih sudbinskih uzleta i tragičnih porinuća naše povijesti. Zeta Ivana Crnojevića dobija današnje ime Crna Gora. Mala, slobodna mediteranska zemlja oko Lovćena i Skadarskog jezera, koja se spuštala na more, nalazila se na limesu Istoka i Zapada. Evropski zapad ovdje je bio prisutan svojom renesansom i graditeljstvom, modernim načinom života i živo pulsirao između zaleđa i Primorja. Tu se nekoliko desetljeća cvjetala trgovina i preko Kotora i direktno pulsirali doticaji sa razvijenim italijanskim sjeverom, njegovim gradovima i univerzitetima. Kruna evropske demokratske kulturne influence bila je štampanje knjiga pokretnim slovima. Taj izum prvo su koristili naši ljudi u Veneciji (Kotoranin Andrija Paltašić), a potom i na Cetinju (Makarije). Bio je to zvjezdani trenutak

evropskog duha Crne Gore. Sa istoka dolaze anadolske najezde će uskoro preplaviti ove krajeve, oduzeti Crnoj Gori slobodu i svesti život njenih stanovnika na goli opstanak, a kulturu na rudimentalne oblike.

Period kraja 15. i početka 16. vijeka veoma intrigantan i inspirativan za književnike. Treba se prisjetiti narodne pjesme Ženidba Maksima Crnojevića, istoimene drame Laze Kostića, Balkanske carice knjaza Nikole, kao istorijskog romana Makarije Čeda Vulevića i filozofskih reminiscencija u djelu Bijeli gavran Bora Jovanovića. Većina književnih djela koje se bave ovim periodom su epskog ili romaničkog i političkog karaktera, a tek u novije vrijeme se pokušava literarno rekonstruisati to vrijeme i individualisati razne ličnosti u njemu.

Istoričari su ovaj period izučavali (bolje reći komentarisali već poznate činjenice, uglavnom o štampariji Crnojevića). Pronađeni su brojni primjerci knjiga iz ove štamparije koji su cirkulisali po slovenskom pravoslavnom svijetu. Održavaju se dileme da li je štamparija Đurđa Crnojevića, koju je vodio jeromonah Makarije za mitropolita Vavile, radila u Veneciji ili na Cetinju. Mit da se štamparija Crnojevića nalazila na Obodu, Rijeci Crnojevića. odžava do danas, bez ijednog ozbiljnog argumenta.

Izučavajući štampariju Crnojevića Boško Mijanović, kao profesor i radoznali intelektualac, pronikao je sa preciznošću matematičara u proces izrade štampanih knjiga izračunavajući potrebno vrijeme i broj učesnika u izradi knjiga naše prve ćirilске štamparije. Utvrdio je da je njen ktitor, zetski vladar Đurđe Crnojević, italijanski đak i renesansni čovjek imao zavidno znanje astronomije, što je pokazao u izradi paskalija sa pokretnim crkvenim praznicima. Nastavio je istraživanja o Crnojevićima i napisao više članaka i izdao posebnu knjigu na tu temu.

3- Kao da su mu stručne i naučne dileme bile povod da uđe u jednu novu avanturu: da napiše roman o Đurđu Crnojeviću i njegovoj ženi Izabeti. Tako je nastala knjiga koju danas prezentiramo čitaocima. To je po žanru istorijski roman, ali može biti svrstan u legendu o ljubavi crnogorskog princa sa venecijanskom ljepoticom plemićkog roda.

Poslije Vladimira i Kosare, ovo je vjerovatno najintrigantnija crnogorska ljubavna storija. Boško Mijanović je iskoristio bogatu građu o štampariji Crnojevića, proučio veze Cetinja sa Kotorom i Venecijom toga doba i stekao sigurnost u opisu sudbine Đurđa kao posljednjeg vladara Zete u odnosu na nadiruću Tursku i saveznicu Veneciju. Nastojao je da vjerno rekonstruiše prilike koje

su vladale u zemlji, odnos Đurđa sa bratom Stefanom koji je postao eksponent turske politike, pokaže veze Crnogoraca sa porodicama u Kotoru i Veneciji... Uveo je u priču veliki broj ličnosti sa zanimljivim i lustrativnim sudbinama. U opisu noći i dana, sumraka i svjetlosti, snjegova i kiša, teških zima i južine, prepoznaje se Cetinjanin koji je to doživio i bezbroj puta u očima imao Orlov krš, Vlašku crkvu, Đinovo brdo i Lovćen kuda je vodio Đurđa i Izabetu.

Osnovna vrijednost priče koju je autor obradio kao odnos ljudi u jednom ambijentu i jednom dobu je njena opšeljenska dimenzija. Likovi i već poznata istorijska fabula lišeni su nacionalne ili bilo koje druge patetike, kostimirane fasade, ritorske drame, već su ispunjeni ljudskim sudbinama koje su opisane realistički ubjedljivo. Centralna tema je odnos Đurđa i Izabete koja se pretvara u univerzalni motiv ljubavi koji dobija na trajnosti i sjevremenosti. Ljubav temeljnog i moralnog Đurđa i smjerne bogobojažljive Izabet buknula je već pri prvom susretu. Bili su opčinjeni i odmah vezani tajanstvenošću emocije koja zanavijek vezuje dvoje opčinjenih. Ova trajna ljubav nije počivala na plamenu strasti, već na potpunoj uzajamnoj predanosti. Kao kontrast te ljubavi, koja u sebi sadrži odanost i moralnost, prikazan je Stefan sa svojim osvajanjem ženskih srca bez skrupula.

Samo je velika ljubav Izabete prema Đurđu mogla jednu Venecijanku privoljeti da se odrekne udobnosti i luksuza. Izabet se prilagođava životu daleko od grada, jer je za nju kristalna kula svemira zajenički život sa voljenom osobom. Ona se interesuje za život podanika Đurđeve države, za običaje i psihogiju gorštaka. U ime ljubavi stoički podnijeti surovu sudbinu koju je doživjela kada je sa suprugom morala pobjeći iz Crne Gore. Velika iskušenja nastavljaju se u Veneciji, gdje je odvojena od svoga supruga. Ignoranciju dužda i ravnodušnost prema sudbini porodice svog saveznika dovela je Izabetu i njenu djecu do siromaštva i njenog muža do očaja. Đurđe nastoji da spas za svoju ljubljenu ženu, porodicu i svoju zemlju nađe kod Turaka. Odanost, ljubav, koja savladava sva iskušenja i sve surove izazove koje nisi život u tako burnim vremenima, ispričana je kroz muški glas ritera Đurđa koji se bori za svoju zemlju i svoju voljenu i ženski glas krotke Izabete Erico koja je istinski zaljubljena u svoga muža.

Ljubavna idila, spokoj u krilu voljenog čovjeka, učešće u poslovima svoga supruga, mir čistih predjela Crne Gore, a zatim izgnanstvo, neizvjesnost i bijeda u rodnom gradu i čežnja za voljenim bez nade.

To je jedna gotovo biblijska priča ispričana sočno,

ubjedljivo i originalno. Autor je sam definisao postupak pisanja u uvodu, objašnjavajući kako je dopunio hroniku popa Stefana iz 1833. godine:

"polufikcijskom pričom, gdje su se činjenice i mašta međusobno ispreplijatale". Kao da se uplašio da će mu neko zamjeriti da je prikazao jednu „plačljivu“ ljubavanu priču, autor nas vraća u realnost provjerom svojih opisa štamparije sa svojom prijateljem Betom, specijalistom za staro štamarstvo.

Još samo da dodam jedan kuriozitet. Dok se autor dvoumio kako da ljetopis Đurđa Crnojevića, posljednjeg gopodara Zete kome je Dvor i Manastir izgradio njegov otac Ivan i postavio prijestono Cetinje kao centar Crne Gore ispuni istoriskim činjenicama, a imaginacijama ga učiniti životnim, njegov prijatelj, slikar, Mihailo Jovičević je u svom ateljeu u Bajicama smišljao lik ljepotice Izabete. Tu sliku, ikonu ljubavi imate na koricama knjige.

Ja toliko, ispred izdavača. Matice crnogroske, u želji da knjiga koja je izašla u vrijeme pandemije korona virusom, bude dobra lektira u dane izolacije. Nadam se da će uvjerljivije od mene knjigu preporučiti profesor Maja Martinović Kršić i autor Boško Mijanović.

Riječ Maje Martinović Kršić:

Odavno u našoj književnosti nije bilo istorijskog romana, te zato "Djurdje Crnojević i žena mu Izabeta" autora Boška Mijanovića treba toplo pozdraviti.

U većini istorijskih romana obično je vjerodostojan samo događaj oko kojega se odvija radnja, a ličnosti su izmišljene. To u ovom romanu nije slučaj, već je težište na njima. Događaje u njemu, ili bar većinu njih, pamti istorija, ličnosti takođe, samo je odnos među njima fikcija, što nam pisac u uvodu kaže. Ali, da li je fikcija, što naravno mora biti, pažljivi čitalac se neminovno pita? Jer, sve je tako stvarno i Izabeta i Đurđe i njihova ljubav, susret, rastajanje... Istorijski romani su obično lišeni psihološkog sagledavanja ličnosti, što ovdje takođe nije slučaj, Đurđe i Izabeta su, i ne samo po tome, iznad svog vremena.

Konceptijski "Đurđe Crnojević i žena mu Izabeta" je lijepo i stručno riješen.

U Uvodu nas pisac veoma emotivno upoznaje sa porijeklom ideje o stvaranju romana.

U prvom dijelu upoznajemo naslovne likove, niz istorijski potvrđenih događaja, dolazak glavne junakinje iz Venecije u Crnu Goru, vjenčanje s Đurđem ubrzo pošto mu je umro otac Ivan. Srijecemo se i sa mnogim drugim ličnostima: Stefanom, bratom Đurđevim, Makarijem

štamparam, kotorskom i venecijanskom vlastelom.

Drugi dio romana opisuje svu tragediju bračnog para koju su nametnula istorijska dešavanja – odlazak iz Crne Gore, rastanak, zlopaćenje Đurđevo – što na poslu koji mu ne priliči, što u tamnici, nemaština, prodaja blaga radi preživljavanja, težak život, tužan kraj...

Postoji i Dodatak kojim se roman završava, vrlo važan dio knjige. U njemu je prepiska autorova sa prijateljicom Betom, stručnjakom za staro štamparstvo. Mnoge nedoumice koje je čitalac do tada stekao, ovim dodatkom su objašnjene.

Zadržala bih se, kratko, na dva lika iz romana – Stefanu, bratu Đurđevom i Izabeti, jer karakteristično oslikavaju duh podneblja u kojem su nastali – surovost i blagost.

Stefanova surevnjivost prema bratu potkrijepljena je mnogim događajima u knjizi, pa i onim najtragičnijim, selidbom Đurđa i Izabete iz Crne Gore. Njegov prelazak na tursku stranu doveo je i do drugih tragičnih dešavanja u zemlji... Da bi još više potkrijepio njegov negativan lik, autor nas upoznaje s njegovim odnosom prema djevojci koja zbog njega tragično završava svoj život.

Izabeta, Đurđeva žena je sasvim nešto drugo. Njena ličnost, način na koji nam ju je autor predstavio, svakako zaslužuje jednom veću i dublju analizu. Kao strankinja u tuđoj zemlji pokazala je, prije svega, veliku ljubav prema njoj... divila se njenim ljepotama na duboko emotivan način. Prvi put, dolaskom, s oduševljenjem upoznaje naše planine i more, i drugi put, kad već u bijedi dolazi da vrati relikvije iz crkve na Cetinju koje su odlaskom u Italiju odnijeli, oduševljenje prelazi u čežnju i bol. Autor ju je oslikao kao kompletnu ličnost – majku petoro djece, suprugu koja voli i poštuje svoga

muža kojemu je i prijatelj i savjetnik u svemu, umjetnički nadarenu osobu koja oslikava prve štampane knjige njoj omiljenim bojama, kako Đurđe kaže...

Nakon čitanja knjige čitaocu se nameće osjećaj divljenja, smatram da nije prejaka riječ, upućenog autoru, prije svega na predanom radu. Kroz taj rad, ne može da se ne primijeti, pokazao je veliko poznavanje istorije, geografije, etnologije, etnografije, antropologije, starog štamparstva. Poznavanje psihologije pokazao nam je kroz emotivan odnos Đurđa i Izabete, ali i kroz pisma koja Izabeta šalje majci, odnos vojnika prema Đurđu, pomoć Stanislave koja ne zaboravlja dobra, itd itd.

Moje skromno mišljenje je da knjiga treba, iz navedenih razloga, da zauzme značajno mjesto u našoj književnosti.

I za sam kraj:

Knjiga je na mene ostavila dubok utisak, dugo sam o njoj razmišljala i neminovno su mi se, pri tome nametnula dva pitanja, tj žaljenja:

-Zašto Crna Gora, uprkos vjekovnim nedaćama, nije snažnije nastavila svoj kulturni uspon, nakon štampanja prve knjige davne 1494. godine;

I

-Zašto ova knjiga nije objavljena, tj postojala koju

deceniju ranije u vrijeme kad sam učenicima tumačila ljepotu i vrijednosti knjige? Mogla je biti u lektiri, što svakako zaslužuje, pa bi se, sa istim žarom i učenici i ja njoj radovali i o njoj raspravljali...

Riječ autora Boška Mijanovića:

Prije neku godinu na umu mi nije bilo da ću, u ovim svojim godinama, pisatu knjigu uobličenu kao roman. Nijesam imao, niti imam, ambiciju da se dokazujem u pisanju literarnih djela, koja bi me uvela u besmrtni krug naših romanopisaca. Ova knjiga što je večeras pred vama neplanirano je nastala, jer mi je pretprošlog ljeta došla ideja da stavim na papir jedan period iz doba Crnojevića, koji sam dobro poznao. To sam bez odlaganja i uradio.

Sa periodom Crnojevica otpočeo sam svestranije da se upoznajem sedamdesetih godina prošlog vijeka. Tih dana razgovarao je sa mnom, telefonom, mitropolit Danilo Dajković i tražio je, ako sam u mogućnosti, da nešto preuzmem kako bi se zaštitila crkva na ostrvu Kom u Skadarskom jezeru od potpunog propadanja, a koja je zadužbina Crnojevića. Upoznao sam istorijat crkve i doznao da su u njoj grobovi roditelja Ivana Crnojevića – Stefanice i Mare, i da je u njoj rukopoložen Njegoš za arhimandrita od prizrenskog vladike Zaharija.

Kroz nekoliko dana, čamcem sa Rijeke Crnojevića pošli smo na ostrvo Kom: direktor Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture Ljubomir Kapisoda, arhitekta u toj ustanovi Đoko Mugoša, komandir Stanice milicije Obrad Vučeraković i ja. Našli smo oko crkve kože, crkvena vrata izbijena, patos prekriven debelim slojem kozjeg đubriva, a freske koje su bile na dohvat kozjih rogova potpuno uništene.

I u narednim godinama često sam bio preokupiran članovima vladajuće porodice Crnojevića. Aktivnosti oko proslave, i sama proslava 500 godina od osnivanja Cetinja nijesu objeručke prihvaćene od tadašnjeg republičkog rukovodstva. I jedan poznati Crnogorac pisao mi je da Opština ne treba da podiže spomenik Ivanu Crnojeviću, jer je bio turski vazal.

Godinu poslije proslave promovisali smo knjigu *Sazdanje Cetinja*, koju je priredio Radoslav Rotković, a značajna je za rasvjetljavanje crnojevićkog perioda. U njoj su, u najvećem dijelu, sabrana dokumenta iz Državnog arhiva Venecije i *Dnevnika* Marina Sanida, venecijanskog historičara i političara.

Nastupile su i godine pripreme za proslavu 500 godišnjice rada Crnojevića štamparije. Dostupna su nam postala fototipska izdanja dvije njene knjige. Održavani su naučni skupovi posvećeni radu ove štamparije. Publikovale su se studije, članci i monografije o njoj. Pročitao sam veći dio ovoga teksta, i pronalazio poneku nelogičnost u njemu. I ja sam ponešto pisao o njenom radu. Tako sam dobro upoznao vrijeme Crnojevića.

Od početka pretplošle godine, bio sam preokupiran Crnojevićima. Često sam prolazio šetnjom pored Manastira, na kom mjestu je nekada bio dvorac Crnijevića, i javljalo mi se pitanje: Kako se ocjeđala Izabeta, djevojka iz plemićke porodice, koja je u ovu cetinjsku kamenu pustu udolinu došla iz venecijanskog sjaja? Tako sam riješio da se vratim u taj period, da živim u njemu, i da pišem o licima i događajima koji su mu dali pečat.

Neke djelove, meni dostupnih, dokumenata oživio sam, pretvarajući ih u dijalog. Pratio sam puteve i mjesta kojima su išli i gdje su se nalazili Đurđe i Izabeta. Da bih bolje upoznao državu Đurđa Crnojevića, čitao sam turske deftere koji se odnose na nju. U njima sam pronalazio imena sela u nahijama, broj domaćinstava i imena domaćina. Zaključivao sam koliko je država mogla da ima žitelja, a njih je svakako bilo ispod dvadeset hiljada.

Pomoću Interneta prelistavao sam knjigu *Euklidovi elementi*, štampanu na latinskom jeziku osamdesetih godina XV vijeka, u štampariji Erharda Ratdolta, i u njoj analizirao višeredne inicijale i pronalazio pro-

poziciju koja mi je bila potrebna za moj tekst knjige. Takođe sam, pomoću Interneta, prelistavao Sanudove *Dnevnike*, ulazio u Venecijanski arhiv da bih pronašao neki podatak koji se odnosi na Đurđa Crnojevića, a da nije meni do tada bio poznat.

Isto tako, pomoću Interneta, satelitskim snimcima, dolazio sam do palate u Veneciji, koja je bila utočište za Đurđa Crnojevića i njegovu porodicu poslije bjekstva iz Crne Gore. Pratio sam Đurđevo kretanje Venecijanskom lagunom, Velikim kanalom i drugim užim kanalima. Zajedno sa Đurđem bio sam na starim trgovima Padove i Ravene, i obilazio ravensku tvrđavu. Pratio sam i njegovo kretanje lijepim predjelima pored rijeke Lamone i drugim predjelima sjeverne Italije. Itd.

Upoznao sam lik dužda Antonija Barbariga i lik dužda Leonarda Lauredana, zapažao karakteristične crte njihovih lica, jer su mi bile potrebne za tekst romana. Čitao sam istorijat Duždeve palate i zapazio da se devedesetih godina XV vijeka na njenom uglu nalazila kula, zvana Torezela, koja je služila kao zatvor. Bio sam zadovoljan ovim otkrićem, jer iz onoga što sam do tada pročitao od poznavalaca vremena Đurđa Crnojevića, nijesam mogao da je lociram. Nailazio sam kod njih i na podatak da je Torezela neko mjesto.

Kada sam završio roman bio sam zadovoljan što sam mislima nekoliko mjeseci bio u sjevernoj Italiji i Veneciji, i upoznao lijepe predjele, jer i kada bih imao dovoljno novca, moje godine ne bi mi dozvolile da toliko vremena boravim na tim prostorima.

Na kraju besjede autor se zahvalio posjetiocima, govornicima na lijepim riječima o knjizi, učesnicima u umjetničkom programu, pijanisti Matiji Markoviću za Šopenov nokturno u e-molu, glumcu Stevanu Vukoviću i Mariji Todorović, novinarki RTV Cetinje, za čitanje odabranih odlomaka iz romana i organizatorima večeri.

O AUTORU

Boško Mijanović je rođen na Cetinju 1935. godine gdje je završio Cetinjsku gimnaziju. Diplomirao je matematiku na Prirodno-matematičkom fakultetu u Beogradu. Decenijama je prisutan u prosvjetnom, kulturnom i političkom životu Cetinja. Bio je profesor Cetinjske gimnazije, predsjednik opštine Cetinje, direktor Državnog arhiva Crne Gore i direktor Republičke zajednice obrazovanja. Objavio je knjige: *Pashalni ciklus Đurđa Crnojevića*, Cetinje, 1994; *Cetinjske vertikale: (renesansni obzori Crnojevića)*, Cetinje, 1997 i *Njegovi ševi poetsko-matematički prostori*, Cetinje, 2013., a u časopisima i dnevnim novinama objavljivao je brojne studije, članke i priloge.

CRNOGORSKI GRADOVI KROZ VRIJEME

Tokom prethodna dva mjeseca, u okviru kampanje Ministarstva kulture "Živimo kulturu: Toliko toga možemo doživjeti od kuće", Crnogorska kinoteka predstavila projekt redatelja NEMANJE BEČANOVIĆA i ANDRA MARTINOVIĆA - CRNOGORSKI GRADOVI KROZ VRIJEME

Imajući u vidu iskazan interes publike, Crnogorska kinoteka je odlučila pripremiti serijal kratkih video prikaza crnogorskih gradova kroz vrijeme. Ovi prilozi sastoje se od odabranih crno-bijelih i kolor kadrova nastalih tokom nekoliko decenija, uz instrumentale crnogorskih bendova koji stvaraju autorsku alternativnu muziku.

Ovo neobično putovanje kroz prošlost izazvalo je veliku pažnju, a kod mnogih gledatelja probudilo brojne uspomene.

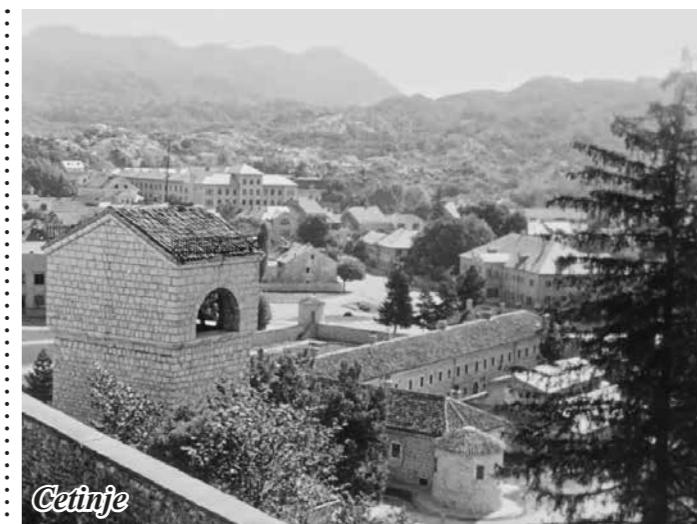
Serijal od 18 epizoda u produkciji Crnogorske kinoteke nastao je montiranjem skeniranog arhivskog materijala, po ideji Andra Martinovića.

Snimci datiraju od 50-ih do kraja 80-ih godina prošlog vijeka i preuzeti su iz žurnala u produkciji Lovćen filma ("Kamerom kroz Crnu Goru", "Filmski pregledi") i informativnog programa Televizije Titograd.

Snimke uspješno podržava izbor muzike crnogorskih alternativnih bendova, pa je tako i ovaj zapostavljeni dio kulturne scene revitalizovan.

Tivat

Cetinje

Crnogorska kinoteka osnovana je 2000. godine, sa primarnim ciljem prikupljanja i čuvanja crnogorskih filmova, filmova crnogorskih autora, te filmova proizvedenih u Crnoj Gori i o Crnoj Gori.

Prikazivanjem filmova od umjetničkog, kulturnog, istorijskog i naučnog značaja, publici se pruža uvid u nacionalnu i svjetsku filmsku baštinu. Crnogorska kinoteka je otvorena za sve istraživače koji se bave istorijom i teorijom filma, studente filmskih škola i poklonike filma uopšte.

Najstariji materijal u posjedu Crnogorske kinoteke datira iz avgusta 1910. godine i odnosi se na proglašenje Crne Gore za Kraljevinu i krunidbene svečanosti na Cetinju.

Rijeka Crnojevića i Virpazar

NAŠA NAJNOVIJA POVIJEST JE EVANĐELJE KIČA

Tekst: Lidija Vukčević

"Đavolice" - naprotiv, simpatična je i vedra djevojka, žena ili ona koju nijesu prošli đavoli, koja se voli narugati ili ismijati koga ili što

DŽ

Džabalebariti - ušlo je u razgovorne jezike, u značenju, ništa ne raditi. Za talijansko *dolce far niente*. S time je u vezi duhoviti prilog načina *džabalesku*.

Džabalesku - po uzoru na rumunjskog dikatora kojim je ta zemlja startala u slobodu Zapada. Pred kamerama je ubila svog dikatora u Malome Parizu. Ovu sam riječ čula od malih plavih čarapa, soroševskih gojenica, srednjedopki koje su usred Zagreba zaklonjene sjedile u ljubičastim uredima nizašto i ničemu, dok smo mi rintali sa đacima i studentima traumatsku nastavu i programe za trostruko manje plaće. Sjedile bi u Kavkazu, te kustosice i politologinje, i raznosile tekuće tračeve u našem malom gradu kao viruse: ko koga s kime i na čemu s koliko i kako... ta znate već što se džepnim Venerama vrti u nogama i za jezikom. Mrki tamni muškarci, dinaroidi u džipovima i tamnim limuzinama, sa svitom advokata i odvjetnica i hrpom dalekoistočnih kosočkih kao destinacijom za konferenciju za tisak održati. Biennale u Mlecima ionako je scusa za katedru preuzet od dežurnog trećeg supružnika ili prilježnika Dalmate što joj puše za vratom i crpi *džabalesku* nevladine udruge svojim mudroslovljem prekoptne Akademije, Paviljona ili glavnokolodvorske postaje širinom sad križaničevske sad starčevićanske vizije domagojnoj platanskog drvoreda zastakljenih bista... već je drugo desetljeće na listi čekanja za besmrtnike...

Džak - vreća, sak. Jaki orijentalizam. Dok je vreća bila mjera: šećera, kafe, brašna. Pa i cementa, za koji sam vidjela svojim očima da ga nosi neki suvremeni Sizif preko jednog od podgoričkih mostova.

Džan - dio grada u Staroj varoši. Ili još zvučnije: *Džan-Mahala*.

Džip - opće mjesto od devedesetih naovamo. Najprije kao vojno vozilo, kasnije i za obiteljsko.

Džin - angloamerička žesta. Za ojačati hrabrost nakratko, protiv depresije i inih posljedica suvremenog života; homonim *džin* je orijet, div, čovjek XXXXXL dimenzija.

Džep - govorilo se o cijenama u ono vrijeme, dok su bile pristupačne: za svačiji džep. I jesu bile namirnice, odjeća, režijske, pristupačne, za svačiji džep. Dok:

Džeparoši - ne preuzmu svoj dio džepa, onaj unutarnji, gdje su dokumenti ili novac. Malo ih danas ima. Preuzele krupne ribe posao sitnih džeparoša.

Đ

Đak - od škole, govorili smo sa simpatijama za učenika. Dijak, taj samostanski šticićenik.

Đakonije - najprije za jela, hedonistički koncipirana.

Đavo - da bi se našao antipod za anđela, đavo ili đavao je dobra srednjevjekovna smjesa ljudskog i demonskog načela.

Đavolice - naprotiv, simpatična je i vedra djevojka, žena ili ona koju nijesu prošli đavoli, koja se voli narugati ili ismijati koga ili što.

Dekna - pogrdni noviji naziv za Crnogorku, iz neke tv-serije iz 80ih.

Đetići - pogrdni naziv za crnogorske mladiće u Beogradu.

Dul - mirisna ruža; puna ih je Stara varoš i narodna poezija.

Dubre - iznosi se i razvrstava po kontejnerima; smeće naše obično koje su ekolozi i političari pretvorili u filozofiju otpada. **Bachelard**, francusko filozof koji je visio na kamionetima za smeće pisao je o prostoru sjajne eseje.

Dumbir - nova mantra u zapadnjačkoj kuhinji; ljut i opor, raznosi infekcije.

E

Eiffelov toranj - jedan od simbola Grada svjetlosti. Iako čudo metalne strukture i arhitekture Moderne, on je postao banalni avangardist. Šiljati prst Pariza uperen nebu.

Evanđelje kiča - naša je najnovija povijest upravo to. Nemoguća pohvala neukusu.

Egzotično - voće, krajevi, čajevi, glazba, egzotične ljepotice. Simbolizam, sumatraizam, nove moderne patile su za dalekim i egzotičnim prostorima. Korijen je u egzodusu,

izgnanstvu. Neki su slikari proveli na udaljenim otocima dio svog stvaralačkog vijeka. Ne bila im ja nikad družica.

Elegancija - načelo naših majki koje su one preuzele iz engleskih filmova 50ih godina. Svaka je imala jedostavni kostimić krojen kod vrsne šnajderice, bar jednom u životu; i cipele izrađene ručno s talijanskom kožnom torbom u istoj boji. Trudim se oko svoje elegancije. Ne ide uz hlače i tunike. Tek pokoja ešarpa upozori na moj ukus.

Energija - Masa puta brzina. Konjska snaga, nafta i lova. Jedino o čemu pospani klinici brljaju u kaši svoga unjkanja.

Entitet - bitak bića, pa i sepstva. Filozofska kategorija koja je od njemačkih klasičara do danas, jedan od glavnih pojmova idealističke i svake druge filozofije.

Etnitet - ne daj bože da dirnete u ovu suvremenu svetu kravu. Svatko ima etnitet, jer je svakome oduzet, ukraden, nepriznat ili nepoznat. Cigani, ti indijski nomadi, sada su Romi, Srbi su Srbijanci, Hrvati su Iranci, a Francuzi novi pascali. Mjerne jedinice mudroslovlja.

Esencija - miris koji se otkad je indijska meditacija prodrila u Evropu i u svakodnevni život. *Esencijalno*, pak, znači bitno koje određuje predmet. Nezaobilazna poštapalica intelektualaca ili onih koji se takvima smatraju.

Egzistencija - francuska je filozofija vratila život ovoj riječi što označava život sam, opstanak. Postojanje ljudskog i u nemogućim uvjetima: boli, rata, razaranja, umiranja.

Egzaltacija - mahom u negativnom kontekstu. Za ljude koji se ponašaju prenaplašeno, bučno, neprimjereno. Inače, osobina svetih. U susretu s božanskim.

Egzodus - dramatično obojen pojam koji aludira biblijske selidbe, progone čitavih naroda. Danas, mnogi istočni narodi, u grupama, stvaraju dramu svjesno odabirući egzodus.

Ekipa - tim srodnih duša: u planinarenju, kartanju ili piću. Rijetke su ekipe koje poduzmu put oko svijeta. U orahovoj ljusci.

Ekologija - najprije zaštita okoliša i teorijska prenapretnost oko toga, a potom i zeleni kao politički pokret koji okupljaju od crvenih i anarhista do islamista. Svakoga štite osim same sebe. Prosvjednici u ruhu mirotvoraca. I po pariškim bulevarima zeleni su postali žuti - čini se, mahom desničarski prsluci.

F

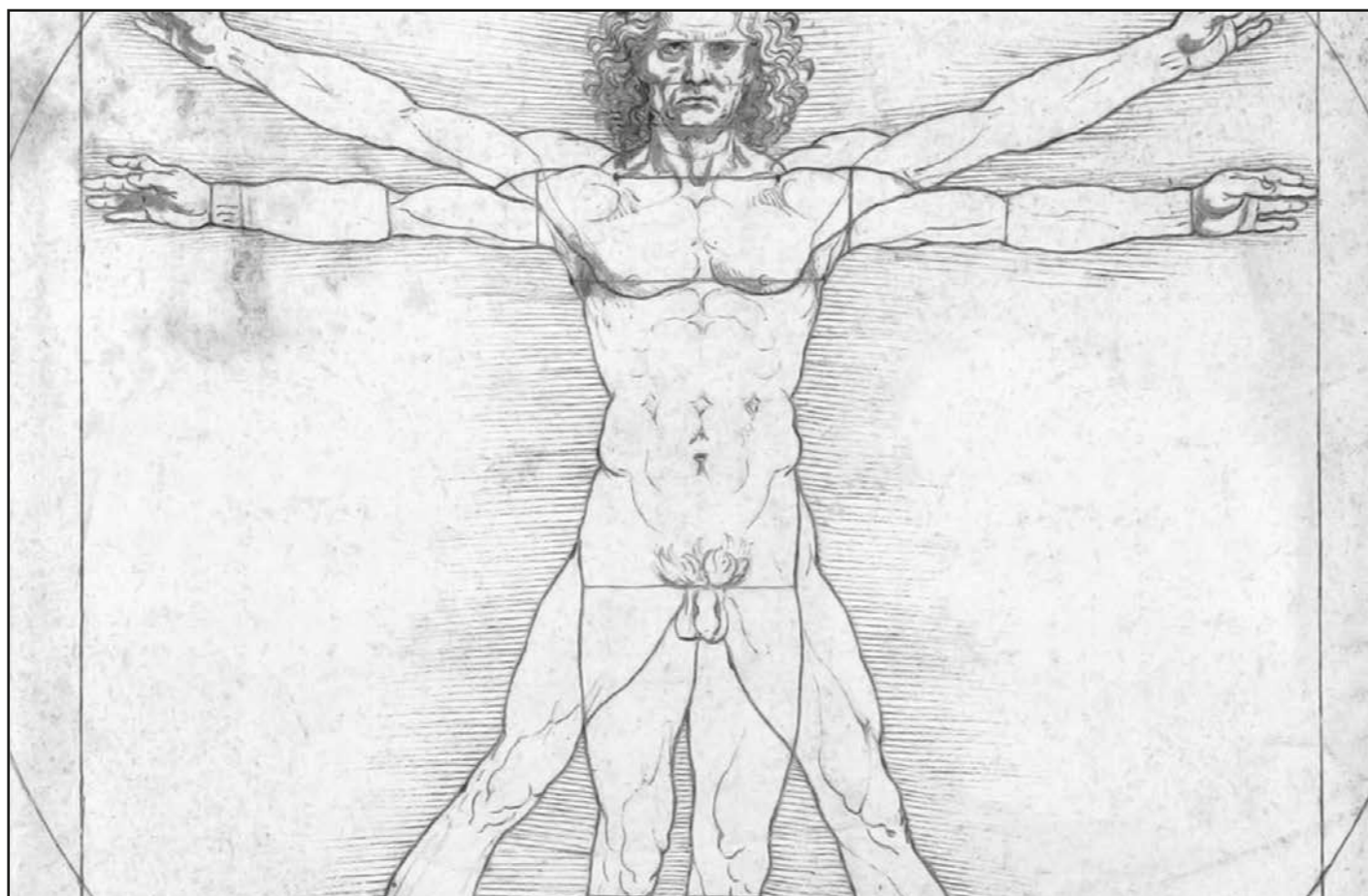
Fatalna ljepota - što je to? Andrićevske mučenice skladane nepojmljivim stastima? Prokletstvo neizbježnog? Zadani okvir za različite, najprije, istočnjačke draperije.

Frojd - svatko se izdaje za analitičara zadnjih stotinu godina. Tvorac psihoanalize jeste li zapazili, pun je mizoginstva. To se očitava na svakoj njegovoj stranici. Čujem da je bio i spolno dvoznačan. Vrlo vjerojatno.

Fićo i Mercedes - kad se želi naglasiti udobnost ili oportunističnost neke situacije kaže se: pa to je razlika kao između Fićeka i Mercedesa. Svi bi se vozili skupljim automobilom. Zaboravljaju da su prve vozačke dozvole stekli učeći u fiću. I da su mnogi od njih zadugo imali ovaj mali radnički auto, simbol progresa yu-socijalizma. I uostalom, zašto ne uspoređuju Renault 4 s Fiatom 500, ili Wartburg s Daciom?

MAJSTOR KOJI JE "PROBIJAO" GRANICE DOSEGNUTOG

Tekst: Dimitrije Popović

U umjetničkoj i istraživačkoj praksi Leonardo je "probijao" granice dosegnutog i otkrivao nova područja, težio novim horizontima tajne ljudskog postojanja

Moj interes za umjetnost renesanse, posebno za djelo Leonarda da Vinčija odrazio se u mojim ranim radovima, u kolažima i asamblažima kada sam u nadrealističkom kompozicionom slogu tih radova koristio reprodukcije slika firentinskog majstora "Mona Lize ĐAokonde", "Đinevre de Benči", i "Dame s hermelinom"... Bilo je to u vrijeme studija na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu 1971 - 1975. Tada je mom crno obojenom štafelaju bilo ispisano bijelim slovima "Gioconda". Zaokupljenost djelom renesansnog genija u širem i složenijem kontekstu njegovog umjetničkog stvaralaštva, njegovih analitičkih pristupa fenomenima prirode

i svijeta uopšte, posebno za ljudsko tijelo i njegovu anatomsku građu, te za lijepo i ružno kao uzajamnih kategorija i na kraju svojevrsna Da Vinčijeva opsesija smrću, izraženo je u mom ciklusu "Omaggio a Leonardo". Radovi ovog ciklusa izlagani su početkom osamdesetih godina prošlog stoljeća u zagrebačkoj Galeriji Šira, u milanskom Palacu Sormani povodom velikog jubileja "Leonardo a Milano 1482 - 1982" te u Rimu u galeriji "Studio S" Arte contemporanea.

Ove se godine obilježava petstogodišnjica Leonardove smrti. Povodom ovog jubileja u studiju Moderne galerije Josip Račić u Zagrebu, izloženi su radovi novog ciklusa naslovljenog "Božansko i demonsko Leonarda da Vinčija".

Uz recentne radove s akcentom na dvije kompozicije

Slavna Leonardova skica

inspirirane majstorovom "Bitkom kod Angijarija" i "Tajnom večerom" izloženo je par starih radova po principu upoređivanja, to jest kako se isti Leonardov motiv može interpretirati na različite likovno estetske ili simboličke načine. Ovu jubilarnu godinu na izmaku, u počast renesansnom geniju, uz tri teksta objavljena u kulturnom prilogu Art, dnevnika Vijesti, zaokružujem skulpturom "Omaggio a Leonardo 1519 - 2019" izloženoj u Ministarstvu kulture Crne Gore na Cetinju. Skulptura apstraktno figurativnih elemenata se zasniva na slavnom Leonardovom crtežu o čovjekovim proporcijama koje je Da Vinči usavršio polazeći od čuvene Vitruvijeve studije o ljudskom tijelu kao osnovnom izvoru proporcija što se izravno reflektira na klasične arhitektonske stilove. Leonardov savršeni crtež prikazuje čovjeka raširenih ruku i nogu u opisanom krugu i kvadratu. Da Vinčijevo zanimanje za proporcije predstavlja svojevrsni spoj umjetnosti i nauke, odnosno čovjeka i prirode te stoga po majstorovom shvatanju "ustrojstvo je ljudskog tijela analogno ustrojstvu svemira".

*Dimitrijeva skulptura posvećena Leonardu
(Foto: Saša Kovačević)*

Skulptura sažima značenje i izražava koncept renesansne i humanističke ideje o čovjeku kao centru svijeta, kao univerzalnog ljudskog bića. Krug je postavljen na kocku što simbolizira univerzum i svijet. Po sredini kompozicije postavljen je kist kao atribut majstora slikara. Kist prolazi kroz pršljen kao simbolička moždina, produžetak mozga, generatora umjetničkog i naučnog kreativnog duha. Leonardo se strastveno bavio čovjekovom i animalnom anatomijom. U organskoj formi pršljenja naslućuje se "razapeti čovjek" u krugu vlasite egzistencije. Krug koji je takođe simbolična granica omeđene stvarnosti ljudskog iskustva koji je pri vrzu presječen. Kroz prostor između dvije rastavljene forme kruga prodire vrh kista. U umjetničkoj i istraživačkoj praksi Leonardo je "probijao" granice dosegnutog i otkrivao nova područja, težio novim horizontima tajne ljudskog postojanja. Papa Ivan Pavle II je u čuvenom "Pismu umjetnicima" naglasio: "Bog je Stvoritelj, umjetnik je stvaratelj. Umjetnik stvara od stvarnog." Jedan od najvećih stvaratelja uopšte je Leonardo da Vinči. Kroz složene dimenzije stvarnog uspijevao je izraziti ono čudesno i tajanstveno što se više može osjetiti nego racionalno eksplicirati. Stoga uz ime renesansnog genija bez sumnje pristaje atribut "božanski Leonardo".

MAJSTOR NOVOG URBANITETA

Tekst: Slobodan Mitrović

Sve što je Radosav Zeković radio odiše izvjesnom ekstravagantnošću na prvi pogled, a u stvari radi se o jednom graditelju sa urođenim insinktom za arhitekturu koji svakom novom objektu pristupa ispočetka bez citata, sa traženjem arhitekture mjesta, forme u datoj lokaciji, ne sa kontekstom uklapanja, nego kontrastno, sa interaktivnim odnosom objekta i njegove okoline

Radosav Zeković (1930 – 2010): Kada beranski gimnazijalac iz Andrijevice u osamnaestoj godini bude sproveden na Goli Otok, pa poslije mučenja i tortura dvije godine, još dvije provede nepokretan u gipsanom koritu na liječenju, upiše književnost u Beogradu, dođe do diplomskog i onda shvati da ga poziv graditelja više inspiriše, su podaci koji nedvosmisleno ukazuju da se radi o slobodnoj, hrabroj ličnosti, koja kroz teška iskušenja mladosti pronalazi pravi životni izbor. Zeković 1956.godine upisuje arhitekturu u Sa-

rajevu. Dok jedan profesor na Sarajevskom arhitektonskom fakultetu kaže: "Šta ćete Vi Crnogorac ovdje, Vama pripada pravo", drugi, prof. Juraj Neidhardt, u čijoj je klasi studirao, prepoznaje njegov talenat i nudi mu ostanak da radi na fakultetu. Urođeni instikt prema rodnom kraju ga vraća u Ivangrad (Berane). Golo-otočanin koji je diplomirao arhitekturu u 30-oj godini, skoro da je jedini inženjer u tom djelu sjeverne Crne Gore.

Diplomski rad kreiran iz studentskog iskustva, prerasta u realizovano djelo, hotel Berane 1960.godine, prvi objekat Moderne u kontinentalnom djelu CG. Naime arhitekt Zeković nema uzore. On u startu raskida sa tradicijom i u amorfnom pejzažu rijeke Lim postavlja strukturu hotela čistog pravougaonog kubusa, elegantne pozicije, smirene, ritmične fasade, sa likovno sekundarnom plastikom lođa, nenametljivo, bez detalisanja. Nad slobodnom osnovom prizemlja, opšte i

restoranske funkcije postavlja dvije etaže hodničkog niza hotelskih soba.

Čitava struktura gradacijom otvorenih i natkrivenih terasa formira ortogonalnu igru pravilnih linija i formi nad rijekom. Kontrast prirodnog ambijenta, okolnog zelenila, obala rječnog oblutka i refleksija tekuće vode Lima sa čistom linearnom arhitekturom objekta, odmjerenom postavljenog, stvorila je karakterističnu ambijentalnu cjelinu kakvih do tada nema u Crnoj Gori. U to vrijeme su na primorju još u funkciji stari hoteli.

Prelaskom Vlade Crne Gore preko Morače u Podgorici, u jednu od najelegantnijih zgrada u regionu tadašnje Jugoslavije podigao se autoritet samoj vlasti Crne Gore.

To je onaj slučaj kada arhitektura podiže dostojanstvo stanara-korisnika. Bio je to jugoslovenski konkurs za zgradu CK Crne Gore – društveno političkih organizacija na kojem je R.Zeković dobio prvu nagradu.

Iako je postojala zgrada "Stare Vlade" pa u zadnjih 30 godina još dva objekta "Nove Vlade" osjećanje poštovanja vlasti se najviše doživljava pred i u objektu na Morači.

Povučen od ulice u parkovskom zelenilu slobodnog i komunikativnog prizemlja, sa dva korpusa lebdećih gondola na dva nivoa, nad Moračom, kreirao je jedinstvenu razučenu strukturu, laganu, prijatne vizuelnosti koja privlači i nesvjesno dovodi posjetioca u jedan prijatan interaktivan odnos. Objekat se gradio 15 godina, i predstavlja potpunu novost u tretmanu unutrašnjeg prostora. Uobičajeni kancelarijski hodnici su pretvoreni u galerije sa bogatim atrijumskim prostorom punim prirodnog svijetla sa krova i boka, čime je humanizovao unutrašnji prostor inače neizbježnog birokratskog kancelarijskog ustrojstva. Neočekivana sloboda funkcije, kada znamo da svaka Vlada, a posebno Komiteti u Socijalizmu su simbolizovali doktrinu strogosti i nepristupačnosti.

Svakako ovaj objekat ukazuje na Zekovićevu slobodnu ličnost i njegov odnos prema funkcionalnosti prostora. Nema primjera ovako lagane lebdeće arhitekture u aktivnom odnosu sa brzom Moračom i strukturalnom i postmodernističkom arhitekturom u širem regionu što je rezultiralo republičkom Borbinom nagradom za arhitekturu 1980.godine.

ZAPISANO JE

Tekst: Branko Borilović; Prilog pripremio: Vesko Pejović

Poštovani čitaoci, prenosim vam treći dio teksta pod naslovom ZAPISANO JE, koji je pripremio Branko Borilović, a objavila Matica crnogorska u svom časopisu za društvena pitanja, nauku i kulturu broj 81

1. Da je poznati srpski pravoslavni teolog i historičar – Radoslav Grujić za Mitrofana Bana rekao da je: "posljednji autokefalni arhiepiskop Cetinjski i mitropolit Crne Gore, brda i primorja".

Azbučnik Srpske Pravoslavne Crkve po Radoslavu Grujiću, priredio mr Slobodan Mileusnić, Beograd 1993, str. 20

2. Da je po Grujiću Cetinjska eparhija, 1924. godine, imala: "89.556 duša, 3 protoprezvitera (Cetinjski, Podgorički i Grahovski) i 8 namesništava (Cetinjsko, Čevsko, Riječko, Podgoričko, Barsko, Crnmičko, Velimsko i Nikšićko), sa 264 crkve i kapele, 65 parohija i 50 sveštenika, od kojih su 3 okružna protopre zvitara, 6 namjesnici i 41 parosi. Manastira ima 5, (Sv. Bogorodice Rođenstva na Cetinju, Sv. Bogorodice Rođenje i Sv. Bogorodice u Brčelima, Sv. Bogorodice Uspenije u Dajbabe, Sv. Bogorodice Rođenje u Kosijerevu i Sv. Nikole u Vranjini), sa 9 kaluđera, od kojih su jedan arhimandrit, pet igumana, jedan jeromonah i jedna monahinja".

Azbučnik Srpske Pravoslavne Crkve po Radoslavu Grujiću, priredio mr Slobodan Mileusnić, Beograd 1993, str. 290

3. Da je po Grujiću: "mitropolitska imanja uzela država a mitropolitu njegovom pridvornom, arhimandritu i protođakonu odredila je platu iz državne blagajne".

Azbučnik Srpske Pravoslavne Crkve po Radoslavu Grujiću, priredio mr Slobodan Mileusnić, Beograd 1993, str. 296

4. Da je za vrijeme Mitrofana Bana: "ustanovljen Sinod Crnogorske mitropolije (1904. godine), kao najviša duhovna vlast, i za svaku je eparhiju urede-

na konsistorija ili eparhijski duhovni sud". Poslije ujedinjenja Crne Gore sa Srbijom u Kraljevinu SHS, ujedinila se i crnogorska Mitropolija 17. 06. godine sa ostalim crkvama u jednu autokefalnu srpsku crkvu nazvanu Srpskom patrijaršijom.

Azbučnik Srpske Pravoslavne Crkve po Radoslavu Grujiću, priredio mr Slobodan Mileusnić, Beograd 1993, str. 296

5. Da je Radoslav Grujić za Sv. Vasilija Ostroškog rekao da je "u dva maha (1661. i 1671. godine) pregovarao sa papom o pomoći za crkvu i manastire svoje eparhije. Godine 1661, od pape je dobio naročiti krst za Trebinjski manastir. Zaključuje da je J. (Jovanović Vasilije Ostroški – prim. BB), stalno ostao pravoslavan".

Azbučnik Srpske Pravoslavne Crkve po Radoslavu Grujiću, priredio mr Slobodan Mileusnić, Beograd 1993, str. 100

6. Da je poslije ukidanja Pečke patrijaršije 1766. godine, Crnogorsko-Primorska eparhija (3 eparhije), postala potpunonezavisna.

Azbučnik Srpske Pravoslavne Crkve po Radoslavu Grujiću, priredio mr Slobodan Mileusnić, Beograd 1993, str. 239

7. Da su poslije ukidanja Pečke patrijaršije 1766. go-

dine, vlast u crkvi preuzeli Grci. Svoju fanariotsku vlast nijesu mogli nametnuti jedino Cetinjskoj mitropoliji. "Mitropoliti cetinjske Mitropolije, nijesu priznali ni Tursku ni Grčku vlast".

Ove riječi zapisao je poznati crnogorski i srpski historičar Ljubomir Durković- Jakšić. "Srpska Pravoslavna crkva 1219–1969", Spomenica o 750-godišnjici autokefalnosti, Beograd 1969, str. 241–242

8. Da je dolaskom na vlast, Danilo Petrović, knez i gospodar Crne Gore i brda utvrdio da: "mitropolitska katedra ostane u Cetinjskom manastiru i odredi platu iz državne blagajnice mitropolitu, arhimandritu i protođakonu. Nepokretno imanje manastirsko i mitropolitsko prenese na državu".

Dučić, Nićifor, "Istorija Srpske Pravoslavne crkve od prvijeh desetina VII vijeka do naših dana", Beograd, 1894, str. 258

9. Da su u vrijeme knjaza Danila: "manastriska i mitropolitska nepokretna dobra prešla u državne ruke, a mitropolitu i njegovom osoblju (arhimandritu i protođakonu), odredila je platu iz državne kase".

Igumanović, Jevrem; Petrović, Dušan, "Istorija Srpske Pravoslavne crkve za više razrede srednjih i stručnih škola", Beograd 1940, str. 120–121

10. Da je: "samostalnost Cetinjske mitropolije priznao kasnije (za Petra I Petrovića), ruski Sinod, a uskoro poslije toga I Carigradska patrijaršija".

Igumanović, Jevrem; Petrović, Dušan, "Istorija Srpske Pravoslavne crkve za više razrede srednjih i stručnih škola", Beograd, 1940, str. 118

11. Da se u "Istoriji Srpske Pravoslavne crkve", Igumanovića i Petrovića, kaže da je Zeta: "u crkvenom pogledu isprva bila pod arhiepiskopijama: splitskom, dračkom, ohridskom a od druge polovine XI vijeka, (do 1219. godine), pod rimokatoličkom-barskom arhiepiskopijom".

Igumanović, Jevrem; Petrović, Dušan, Istorija Srpske Pravoslavne crkve za više razrede srednjih i stručnih škola, Beograd, 1940, str. 75

12. Da su Crnogorci na ruske klevete upućene Sv. Petru Cetinjskom ovako odgovorili: "Sv. Sinod, nema nikakva prava zapovijedati nad onim arhijerejima koji su izvan Rusije, pa zato i s našim arhipastikom nikakva posla nejma". Nesporazum je zaglađen kada su Rusi pozvali Crnogorce da 1806. godine učestvuju u borbama protiv Francuza. Za nagradu Petar I je dobio od Ruskog Sinoda "beli klobuk s

duhovnim krstom almazami ukrašenim".

"Srpska Pravoslavna crkva 1219–1969", Spomenica o 750-godišnjici autokefalnosti, Beograd 1969, str. 257

13. Da su Rusi prvi ubrojali: "Cetinjsku mitropoliju u red autokefalnih crkava. Zna se da su je oni uveli u jedan katalog iz 1851. godine. Po tom katalogu Ralis i Potlis (tadašnji grčki pravni autoriteti, prim. BB) naveli su je u 'Sintagmi' (1855, Tom V, str. 529), kao devetu po redu u spisku autokefalnih crkava. Sintagma je bila štampana po odobrenju Carigradske crkve i Grčke crkve. Time je i u spisak nezavisnih crkava Cetinjska mitropolija uvedena i kod Grka".

"Srpska Pravoslavna crkva 1219–1969", Spomenica o 750-godišnjici autokefalnosti, Beograd 1969, str. 264

14. Da je: "Carigradski patrijarh kod sultana izradio berat i za mitropolita Savu Petrovića, kojim se on potvrđuje, na novo uzvaniju mitropolita Crne Gore, koja se zove Karadža-tagi, sa njenim okruženjem a koja je kao i ostale prisajedinjena Carigradskoj Grčkoj patrijaršiji".

Slijepčević, Đoko, Istorija Srpske Pravoslavne crkve, knjiga II, Beograd, 2002, str. 226

15. Da: "Durković-Jakšić, navodi da su Rusi bili prvi koji su našu crkvu u Crnoj Gori ubrojili u red autokefalnih crkava. Tako je označena i u 'Sintagmi' Ralisa i Potlisa".

Slijepčević, Đoko, Istorija Srpske Pravoslavne crkve, knjiga II, Beograd, 2002, str. 227

16. Da teritorijalni opseg Cetinjske mitropolije zahvata: "sem Crne Gore, koja se prostire od Risna do teritorije Skadra 50 milja u dužini, još Paštrovići, Grbalj, Luštica i Krtole. U tim krajevima biće 50.000 duša, pa i više".

Slijepčević, Đoko, Istorija Srpske Pravoslavne crkve, knjiga II, Beograd, 2002, str. 228

17. Da: "Ima dokaza da je Carigradski patrijarh kod Sultana izradio berat za Cetinjskog mitropolita Savu Petrovića, kojim se on potvrđuje na novo uzvaniju mitropolita Crne Gore, koja se zove Karadža-tagi, i njenim okruženjima, koja je kao i ostale, prisajedinjena Carigradskoj patrijaršiji".

Puzović, Predrag, prof. dr, protojerej, Kratka istorija Srpske Pravoslavne crkve, Kragujevac, 2000, str. 43

18. Da se: "vlast crnogorskog mitropolita prostirala ne samo na Crnu Goru u užem smislu, već i u onim

delovima stare Zete, koji su potpali pod Turke; a tako isto ima i na zemlje Primorja, sve do francuskog zavojevanja 1808. godine".

Marjanović, Čedomir, *Istorija Srpske crkve, Beograd, 2001, str. 252*

19. Da je vladika Petar II Petrović Njegoš, jednom poslanicom od 18. 10. 1834. godine obavijestio "Crnogorce i Brđane", da su prilikom otkopavanja pronašli mošti Sv. Petra "cjelokupna". Zato moli narod da se "molimo da on i sada, kako svetitelj i ugodnik božji, bude molitvenik svemogućemu bogu za nas kako za svoje sinove".

Slijepčević citira Dušana Vuksana koji je taj događaj opisao ovako: "narod Crne Gore je oduševljeno primio novog sveca" i od tog dana "postalo je Cetinje čaba". Na Cetinje nijesu samo dolazili Crnogorci nego i Bokelji koji su "poštovali svetitelja".

Slijepčević, Đoko, *Istorija Srpske Pravoslavne crkve, knjiga II, Beograd, 2002, str. 247*

20. Da je Njegoš na posljednjem putovanju iz Boke Kotorske prema Cetinju, kada je ugledao Lovćen rekao: "Nećemo se više nikada rastati". Kada je umro na sahrani je bilo prisutno preko 4.000 duša.

Slijepčević, Đoko, *Istorija Srpske Pravoslavne crkve, knjiga II, Beograd, 2002, str. 270*

21. Da je Njegoš prije nego što je ispustio dušu rekao: "Bože i Sveta Trojica, pomози mi! Bože i Sveta Gospodo, predajem Ti na amanet sirotnu Crnu Goru. Sveti Arhanđele Mihaile, primi moju grijeshnu dušu".

Slijepčević, Đoko, *Istorija Srpske Pravoslavne crkve, knjiga II, Beograd, 2002, str. 270*

22. Da je Vojvodanski pjesnik Laza Kostić koji je duže vrijeme boravio u Crnoj Gori, o vjerovanju Crnogoraca rekao: "najveći dio naroda crnogorskoga od pravoslavne vere zna samo prekrstiti se i reći kad pada koji veći praznik, kad se počinje i kad prestaju posti. Osim toga, ne zna on od vere ništa, pa ni Očenaš".

Slijepčević, Đoko, *Istorija Srpske Pravoslavne crkve, knjiga II, Beograd, 2002, str. 280*

23. Da je srpski književnik Ljuba Nenandović o vjerovanju Crnogoraca rekao sljedeće: "Ali nijesu nimalo zaglupljeni verom, nisu pritvorni fariseji".

Slijepčević, Đoko, *Istorija Srpske Pravoslavne crkve, knjiga II, Beograd, 2002, str. 281*

24. Da Kuči, po Stevanu Dučiću nijesu neki naročiti vjernici. On kaže: "crkve vrlo malo posjećuju, ikone ne drže, skoro nikakve, ispovedaju se i pričešćuju samo po jednom u godini".

Dalje kaže: "Crkve u Kučima su obuhvaćene avlijama koje seljaci zajednički sagrade".

Slijepčević, Đoko, *Istorija Srpske Pravoslavne crkve, knjiga II, Beograd, 2002, str. 282*

25. Da je arhimandrit Moračkog manastira, Dimitrije Radojević bio veliki junak i "bogomoljac". On je ona ličnost iz Mažuranićeve "Smrt Smail-age Čengića". Toliko je bio poznat, da su mu "i Turci donosili svoje bolesnike da im čita molitvu..."

Slijepčević, Đoko, *Istorija Srpske Pravoslavne crkve, knjiga II, Beograd, 2002, str. 286*

26. Da je ikonostas, u crkvi Sv. Vasilija Ostroškog u Nikšiću, jedinstven. Rađen je od mramora, u stilu starih pravoslavnih crkava. Ikone su rađene u Rusiji, a kompletan ikonostas je koštao 15.000 fiorina. Podignut je povodom smrti dobrotvora crnogorskog naroda, Grka Andreasa Singrosa. Ovaj bogati Grk, prvi put je dao veliku pomoć prilikom poplave koja je zadesila Crnu Goru 1896. godine.

Istorijski zapisi, god. LXXII, br. 3–4, 1999, str. 61–71

27. Da "Cetinjskog mitropolita imenuje knez Cetinjski". Takođe "bukovinsko-dalmatinskog mitropolita imenuje car Austrijski".

Milaš, Nikodim, *Pravoslavno crkveno pravo, Zadar, 1890, str. 320*

28. Da Nikodim Milaš u svom grandioznom djelu "Pravoslavno crkveno pravo" piše o crkvenim dobrima I porezima sljedeće: "Državni porez mora da plaća na svoju imovinu potpuno jednako kao i ostali privatni imaoći." (...) Dalje nastavlja: "Sve što danas crkva u posjedu svoje imovine uživa, to je: imunitet crkava i crkvenih zarada..."

Milaš, Nikodim, *Pravoslavno crkveno pravo, Zadar, 1890, str. 498*

29. Da je pisac Opšteg imovinskog zakonika Crne Gore, Valtazar Bogišić, prilikom ankete o crnogorskoj crkvi, anketirao i Nićifora Dučića, arhimandrita Srpske Pravoslavne crkve a pitanje se odnosilo na status Crnogorske crkve: "Drži li se autokefalna, ako ne, pod čijom jurisdikcijom stoji, pod Patrijarhom Carigradskim ili Svetim Sinodom peterburškim?"

Na postavljeno pitanje Dučić je odgovorio: "Posve autokefalna i osobenu jerarhiju ima."

Nikčević, Tomica, *Pravni običaji u Crnoj Gori, Hercegovini, Istočnoj Albaniji, Titograd, 1984, str. 238–239*

30. Da je katolički sveštenik iz Bara, Pavle Marvulić, spasio u toku Drugog svjetskog rata 600 pravoslavnih žitelja, mahom s područja Zete, od italijanskog okupatora. Lompar, Dragica; Borilović Branislav, "Građa za crnogorski biografski leksikon"

T.1, *Crnogorsko primorje, Cetinje, 2019 (u štampi)*

31. Da je prvi podatak (štampani), o Crnoj Gori u Francuskoj, objavljen 1806. godine. U tekstu se između ostalog kaže: "Vrhovni poglavar ovog naroda zove se vladika. On je vladika grčke istočne crkve i sjedinjuje svojstva zakonodavca, administrativnog šefa, crkvenog poglavara i vojnog zapovijednika".

Istorijski zapisi, 1960, str. 818

32. Da srpski državnici, još od starina smatrali su Crnu Goru za nešto izlišno, za nešto suvišno i škodljivo za Srbiju. Poznata je izreka Ilije Garašanina, koju je izrekao kad se je knjaz Danilo zaknjazio umjesto da se zavladiči, da je to najviša nesreća za Srbiju i za srpstvo. Od toga doba, sistematično, vaši državnici nijesu poštedili služiti se svima srestvima

da dinastiju njenu I Crnu Goru omalovaže, da joj u svemu naškode, da ju omraze srpskom narodu, da joj ne dopušte uvećati se, da joj smetaju širiti svoje aspiracije među okolnim srpskim narodom izvan njenih suviše uskih granica. Srbijanski agenti krstarili su svud unaokolo naših granica, da mame i mite narod da ne gleda na Crnu Goru, već da traži pomoć i sebi spas u Srbiji, kao Ljubibratića i druge. Po unutrašnjosti Crne Gore dolazili su agenti, s gomilama dukata, da mite vrsnije Crnogorce da su pristalice Obrenovića bogatog, a da se mahnu siromašnih Njeguša...

Vuković, Vojvoda Gavro, *Memoari, 1985.*

33. Od punoljestva kralja Milana pa do abdikacije, anticrnogorstvo u Srbiji još više je pooštreno. O Crnoj Gori niko nije smio drukče progovoriti nako s gnušanjem, a najblažije s porugom. Siromasi Crnogorci, koji su dolazili u Srbiju na zaradu, kao i po drugim zemljama, zlostavljani su i nemilice izgonjeni iz Srbije. Crnogorci, pak, koji su zlo mislili i radili prema knjazu i svojoj materi Crnoj Gori, primaju se, nagrađuju se, prizivaju se, tek da ih je što viši broj, da bude teže Crnoj Gori. Paškvile su nicali, u sredini srpske prestolnice, svakog dana; paškvilanti primani i nagrađivani. Štampa se je utrkivala ko će što ružnije reći za Knjaza i Crnu Goru.

Vuković, Vojvoda Gavro, *Memoari, 1985.*

34. Grozni režim srbijanske planete, sa satelitom doktorom Vladanom, otpočet je sa progonstvom Crnogoraca iz Srbije. Ulazak u Srbiju zatvoren je na svim granicama, sa izrekom koja je dolikovala samo njemu, Cigane i Crnogorce treba bez obzira vraćati s granica. Progonio je stare iseljenike, koji mu se nijesu sviđali možda po spoljašnjem izgledu, a bez ikakvog povoda. Zabranio je prolazak kroz Srbiju putnicima svake vrste iz Crne Gore. Stoga su morali obilaziti oko Srbije, pa da mogu doći u Bugarsku, u Carigrad i Makedoniju. Bilo je slučajeva da je progonio Crnogorce po porijeklu.

Vuković, Vojvoda Gavro, *Memoari, 1985.*

35. Jednoga dana, decembra 1918. u 1 sat noću, jedna grupa srbijanskih oficira, praćena vojnicima i jednom grupom najgore fukare, kojom su terorizirali čestito i mirno stanovništvo, izvršila je u Nikšiću sljedeći odvratani zločin, želeći tim ubiti autoritet crkve, odnosno svetitelja-patrona crnogorskog naroda i crnogorske države. Napravili su tri kov-

čega, na formu mrtvačkih sanduka. Na jednom je bilo napisano Sv. Petar, na drugom Sv. Vasilije, a na trećem crnogorska kruna. Ove kovčege su nosili kroz varoš Nikšić na način kao što se čine crkvene procesije, zatim su se zadržali na trgu, gdje su iskopali tri groba, u koja su položili ova tri kovčega. Poslije ovoga održali su opjelo, kao što se to čini u pravoslavnoj crkvi prilikom sahrane. Kako je u pravoslavnoj crkvi običaj da se grobovi preliju vinom i uljem, to su, umjesto toga, srbijanski oficiri prepisali javno grobove. Ti su oficiri: pješadijski poručnik Dušan Stajić, pješadijski poručnik Mijušković i artiljerijski poručnik Tunguz.

Iz knjige *Nekoliko stranica iz krvavog albuma Karadorđevića, Vlada Kraljevine Crne Gore u egzilu, Rim 1921. godine.*

36. U mjesecu februaru 1920. predao se Srbijancima, pošto su mu noge bile sasvim premrzle, ustaš Nikola P. Vučinić, bivši upravitelj centralnog kaznenog zavoda u Podgorici. Mjesec dana docnije noge su mu otpale i on je umro u bolnici u Nikšiću. Njegova mati prenijela je njegove posmrtno ostatke u Rogame (podgorička oblast) u njegovo rodno mjesto. Srbijanske lokalne vlasti zabranile su da ga zakopa u opšte seosko groblje, već su naredili da se zakopa ondje gdje se kopaju zločinci i osuđenici. Svještenik Krsto Vukotić, naprotiv, radio je na tome da se sa ostacima ima postupiti kao sa običnim mrtvacem. Ne mogući dobiti dozvolu, svještenik ga je sahranio noću. Kad su srbijanske vlasti za to doznale, osvetile su se nesrećnom svješteniku batinajući ga javno, pljuvajući mu u lice i ćušajući ga.

Iz knjige *Nekoliko stranica iz krvavog albuma Karadorđevića, Vlada Kraljevine Crne Gore u egzilu, Rim 1921. godine.*

37. Da je vladika Petar II u prepisci sa Mikeleom Martelinijem (okružni komesar I klase i vršilac dužnosti okružnog kapetana u Kotoru od 1830 do 1834), a u vezi prodaje m(onasti)ra Maine i Stanjevići, rekao: "monastir Maine sagrađen je u državu tader bivše republike mletačke, i tako je isti danas panuo u državu austrijsku kako i ostala Boka". Dalje kaže da republika mletačka nije gradila navedene manastire i "budite uvjereni da ste veoma prevareni, no je on počeo se zidat vladikama ove mitropolije, još kada je Primorje bilo crnogorsko. Takođe i monastir Stanjeviće ne prenadleže, kako Vi pišete, državu cesarskoj, kako starodrevna i do

danas oderžana granica naša dokazuje, nako nam je silom i krivdom pogranični guverner pomakne i Stanjeviće naše posvojio.[...]" Dalje kaže: "niti je ovo zdanije s tuđom pomoću kromje narodske ograđeno i trudom i troškom vladika cetinjskijeh, zato je sve opšte štogođ pada u Mitropoliju cetinjsku".

Petrović, Petar Njegoš, *Pisma, I. 1830-1837, Beograd, 1951, str. 24-26*

38. Da je Njegoš odgovorio na pismo Jeremiji M. Gagiću (ruski konzul u Dubrovniku) vezano za manastire Maine i Stanjeviće, sljedeće: "Da Vam objavim kako su građeni [...] da Maine počeo je graditi vladikom Rufimom Njegošem i da je mletačka republika nije ni paru poharčila iliti pomogla manastir graditi ili zemlje što god dala da se isti sogradi [...] a manastir Stanjeviće počeo je graditi pokojnim mitropolitom Danil Petrović, a dograđeni su pokojni mitr. Petrom Petrovićem".

Petrović, Petar Njegoš, *Pisma, I. 1830-1837, Beograd, 1951, str. 28-30*

39. Da je Njegoš u pismu Gabrijelu Ivačiću (austrijski general prve klase i okružni kapetan u Kotoru od 1834 do 1838. god.), odredio dan za "stimu" manastira Maine i to "dan 25. Oktobar (5. noem.), to jest, u prvu nedelju poslati moga brata Georgija Petrovića, koje nadam se da ćete i Vi taj dan poslati Vašeg čoecka ili ćete da ta dobra stimaju se i ako moguće bude po onu cijenu koju sam Vam priđe u mojem pismu objavio, pogoditi, Vi da primite dobra, ja za njih poznatu Vam sumu novaca".

(Kao što se vidi iz ovih pisama Crnogorci nijesu tražili odobrenje za gradnju, a Njegoš za prodaju manastira Maine i Stanjevića, od beogradske Patrijaršije, prim. B. B.)

Petrović, Petar Njegoš, *Pisma, I. 1830-1837, Beograd, 1951, str. 370*

40. Da je Njegoš obavijestio Gagića, da je promijenio ime pa kaže: "Poslao sam k veziru da mi pošlje vladiku i poslao ga je u Kom, đe je Ivanbeg Černojević pogreben, i tu me je proizveo arhimandritom i preinačio mi ime s (Radivoje) na Petar, ema to mu je bilo jerbo su to hćeli glavari koji su sa mnom bili na isto mjesto".

Petrović, Petar Njegoš, *Pisma, I. 1830-1837, Beograd, 1951, str. 38-40*

AMFILOHIJE I SPC NE ČUVAJU DRUGOGA OD SEBE

Tekst: Boban Batrićević

Ni kapetan Simonini, odnosno opat Dala Pikola, fiktivni, šizofrenični lik iz Ekova "Praškog groblja", genije manipulacije, prijetvornosti i širenja dezinformacija o svjetskim urotama, ne bi bio u stanju osmisliti ono što su SPC i njena politička i parapolitička krila u crnogorskom parlamentu osmislila i uradila prethodnih dana. Suma sumarum tog kulminatornog dana 12. maja – Srpska pravoslavna crkva je uprkos svim preporukama SZO, apelima svjetskih i domaćih epidemiologa, ipak odlučila organizovati masovno okupljanje svojih pristalica, čime je ugrozila kompletnu crnogorsku populaciju.

Upravo, zbog kršenja svih mjera koje je država uvela u skladu s preporukama Instituta za javno zdravlje Crne Gore, crnogorska policija morala je privesti organizatore vjerskoga skupa jer prilikom njegova organizovanja nije uspostavljen minimum poštovanja mjera koje treba da zaštite crnogorsko stanovništvo. Organizatori toga skupa su popovi Srpske pravoslavne crkve, te su kao najodgovornija lica dužni odgovarati zbog izazivanja potencijalne opasnosti od širenja zaraze novim korona virusom, bez obzira na to što nose mantiju i bradu.

Međutim, reakcija policije protumačena je u procrkovnim medijima i krugovima kao agresivno postupanje prema sveštenim licima, pa su u dobrom dijelu naše javnosti ovi potencijalni izazivači epidemiološke katastrofe postali simbol velikomučenštva i borbe protiv "diktatorskog režima". Svaki pojedinac, organizacija ili medij koji ne polazi od činjenice da je SPC napravila katastrofalan potez koji potencijalno može uništiti crnogorski zdravstveni sistem, potpuno paralizovati život na još četiri nedelje i u vodu bačiti dva mjeseca mukotrpnoga stezanja i stručnog odolijevanja virusu naših epidemiologa, zasigurno ima problema s logikom i s moralom.

Baš ti krugovi koji sada lamentariju nad sudbinom zatočenih popova veoma često se pozivaju na sentenciju Marka Miljanova da treba čuvati drugoga od sebe. E upravo su popovi SPC svojim gestom od 12. maja pokazali da im nimalo nije stalo do drugoga, već da je njihova jedina želja da se na svaki mogući način postave iznad države Crne Gore i njezinih zakona i institucija. Kriviti vjernike koji su pošli da odaju počast svome svecu zaštitniku bilo

bi aboliranje popova od krivice. Nije kriv narod koji se onoga dana okupljao, jer je zasigurno većina tamo prisutnih imala intimni razlog da bude na onome mjestu.

Ali popovi i glavari SPC dakako imaju odgovornost i, ako ima države Crne Gore, moraju snositi odgovornost. Uz popove idu i političari koji su toga dana u crnogorskom parlamentu pozivali građane da masovno izađu na ulice kao da je ovo posljednja godina planete. No, iako se pokušao izvući korišćenjem kafanske taktike kad upadne racija – "Ko, ja? Ma kakvi, Joanikije je domaćin, njega pitajte", najveći krivac za ovo stanje i osoba koja snosi najveću odgovornost svakako je Amfilohije Radović, srpski mitropolit u Crnoj Gori koji je 9. maja, na najslavniji datum moderne Evrope na naslovnoj strani jednog crnogorskog medija pozivao "hiljade i hiljade" ljudi na okupljanje.

Nijesmo se u ovome tekstu bavili "slučajem Thompson", niti slučajem ksenofobičnih ispada i komentara na račun vrsnog stručnjaka i epidemiologa – dr Senada Begića, jer nijesmo željeli da skrećemo s osnovnog motiva ovoga teksta – a to je želja da se uzročnik za sva ova dešavanja nakon 12. maja i ona koja će tek uslijediti, ne adresiraju na račun onih koji sprečavanjem masovnih okupljanja čuvaju naše zdravlje, već da se bez manipulacija i patetike krivica usmjeri na onoga ko je sve ovo izazvao svojom megalomanskom i velikodržavnom ideologijom.

Ukoliko je već država ekspresno odlučila da kazni novinarku Razić, koja se civilizovano i dostojanstveno, najkorrektnije izvinila za propust nje i njezinih kolega, red je da se, onda, ostali državni organi odnesu prema onima koji se postavljaju iznad države i rade protiv države. Nesposobnost i strah vlasti da se direktno suprotstavi kriptičetničkim, četničkim i velikodržavnim institucijama i korifejima običe se o glavu ne samo vlasti no i državi. Ako je jedan visoki oficir Vojske Crne Gore još na samome početku koronavirusa bio javno prokazan zbog nepoštovanja mjera, koji je to razlog da vlast tetoši one koji otvoreno i svakodnevno krše te iste mjere, odnosno koji pozivaju narod na masovno kršenje tih mjera?!

Pošto je "Freedom house" odlučio da nas ukloni s liste demokratija, kako trenutno stvari stoje, izgleda da će nam u sljedećem izvještaju dodijeliti status "teokratije."

UKUSI CRNE GORE

Izvor: Ukusi Crne Gore

Knjaževa salata

Sastojci:

- svježi kupus.....500 g
- šargarepa.....300 g
- paprika crvena.....200 g
- cvekla.....200 g
- ren.....100 g
- crni luk.....200 g
- senf.....150 g
- ljuta paprika.....2 kom
- so.....10 g
- mljeveni biber.....10 g
- maslinovo ulje.....2 dl
- sirće.....1 dl
- maslinke.....2 dl
- rotkvice.....1 veza

Priprema:

Svježi kupus isjeći na rezance, ostalo povrće očistiti, oprati i izrendati. Rotkvicu isjeći na tanke listiće. Pripremljeno povrće izmiješati u posudi, te posuti začinima, sitno isječenom ljutom papričicom, uljem i sirćetom. Salatu servirati oblikovanu u odgovarajućoj posudi, tanko premazati razrijeđenim senfom i ukrasiti maslinkama.

Boranija "na makarule"

Sastojci (za 4 osobe):

- sušena koljenica (štuk od pršuta) u komadu
- crni luk, očišćen i siječen na pola .....200 g
- lovorov list
- zelena duga boranija (makarulača) - očišćena .....800 g
- sitno rendani suvi tvrdi sir.....200 g
- ekstra djevičansko maslinovo ulje ili prvo ulje iz pila.....300 dl
- krompir, očišćen i siječen na veće komade.....350 g

Priprema:

Skuvati koljenicu ili štuk, meso očistiti, vodu procijediti i sačuvati za kuvanje povrća. Boraniju skuvati u vodi od mesa. U pjadalu ili dublji oval naizmjenično slagati sir, meso, boraniju i to ponoviti dva - tri puta zavisno od visine posude. Završiti obilato sirom. Zaliti vrelim maslinovim uljem, da sir zacvrči, pa servirati.

Napomena: Ovo je izvorno tradicionalno jelo paštrovskih krajeva. Pripremao se u proljeće, kada su počinjali radovi i seljacima je bila potrebna jaka kalorična hrana.

Hrvatski predsjednik Zoran Milanović drugog dana posjeta Crnoj Gori s domaćinom Milom Dukanovićem ispred Katedrale Svetog Tripuna u Koturu.

